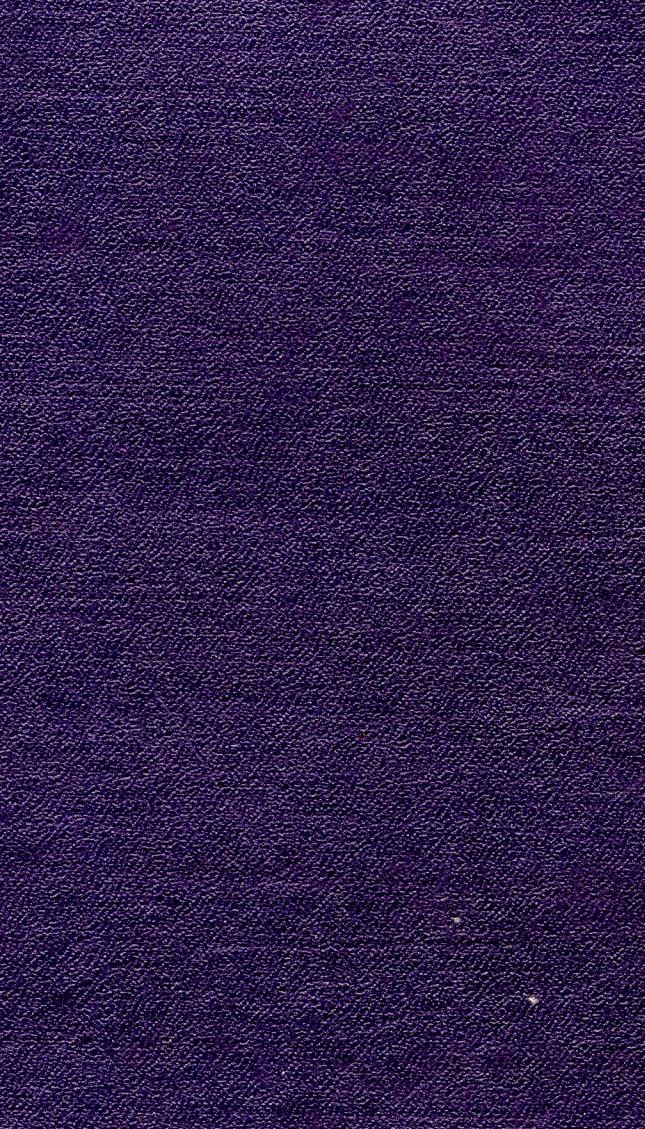

"РЯС" БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ВСІХ

ІВАН ЗУБЕНКО.

ГАНЖА АНДИБЕР

Історична оперета на 3 дії.

НАСТОЯЩИЙ... МАРКСИСТ.

Жарт на 1 дію.

Випуск 9-10.

Слово до Вп. П. Читачів.

Маючи на меті популяризацію нашої героїчної, славної минувшини, до цього часу ми містили в бібліотеці „Ряст“ історичні розвідки, нариси, оповідання. Нині поширюємо свої засоби й робимо пробу: пускаємо в світ театральну штуку з історичним змістом. Гадаємо, що такий твір може зробити подвійну роботу — як книжка до читання і як пєса до вистави; а що ця оперета не є складної конструкції, то вона може просякнути навіть на найменшу аматорську сільську сцену.

Сюжет для оперети і її тенденцію взято з народньої думи тої ж назви. Оригінальну музику до неї лагодить наш відомий композитор — п. Е. Форостина, про що в свій час оголоситься в часописах.

При цій нагоді заявляємо нашим милим читачам, що з огляду на літні вакації цей випуск робимо подвійним, щоби таким чином звільнити для редакції липень і дати можливість бодай троха відпочити від майже цілорічної праці.

Пригадуємо нашим Високоповажаним Передплатникам наші умови: хто приєднає для „Рясту“ пять передплатників, той одержить премію в книжках В-ва „Ока“, після довільного вибору самого Вп. П. Передплатника з каталогу В-ва (премію призначено в висоті 2 зл за кожді пять передплат).

Поширюйте „Ряст“ з хати до хати, з фарми до фарми!..
В-во „Ока“

0610

- „Р Я С Т“ -

Бібліотека для всіх. — — Популярний місячник
під редакцією ІВАНА ЗУБЕНКА.

Випуск 9-10. | Червень-Липень, 1928. р. | Ціна 1 вл.

ІВАН ЗУБЕНКО

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

ГАНЖА АНДИБЕР

ІСТОРИЧНА ОПЕРЕТА НА 3 ДІЇ.

Музика Е. Форостини.

Накладом В-ва „ОКА“
КОЛОМІЯ, 1928.

Ш 5/24а/5-669

дописати

Окладинка — арт.-мал. В. Дядинюка.

Всі права застерігається.

Copyright 1928. by O. Kuzma Kolomea — Galicia.

Печатано в Коломій,
у М. Бойчука, Собіського 44.

Ч. інв.

1462

32

р.

A. 143

О Б С Т А Н О В А.

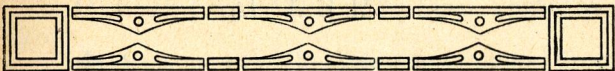
Корчма — простора, чиста, чепурна. Двері: ліворуч вхідні, праворуч до покоїв. Просто вікно. З правого боку, ближче до авансцени, шинквас, мисник, барильця, збанки, коновки, чарки, миски то що. Просто — стіл, лави. Стіл застелений гарною скатертиною, лави — килимками. Святі прибрані квітами, рушниками. Лямпада. Стіна задня прибрана мальовничо: килимчики, срібні річі: таци, кубки і т. д., зброя, бандура. Ліворуч, ближче до авансцени, малий столик, ослони.

Особи:

- 1) **Фесько Ганжа Андибер**, 45 р., спочатку
козак-нетяга, потім гетьман запорозький.
- 2) **Корній Джаган**, молодий козак.
- 3) **Настя Горовая**, шинкарка, вдова.
- 4) **Орися**, її донька, 18 р.
- 5) **Семен Війтенко-Ніженський**, негарний,
старий, лисий, пузатий.
- 6) **Гаврило Довгополенко-Переяславський**,
- 7) **Васюта Золотаренко-Чернигівський**,
- 8) **Марта** — служниця.

Хлопці, дівчата, гайдуки, козаки.

Діється в м. Черкасах, в другій половині
XVII ст.

ДІЯ І.

Я В А І.

Орися (Прибирає в світлиці):

Н І. Сольо.

О. Прилітають пташечки з вирію
І в ночі, і в днині —
Нема вістки від мого милого
Ні вчора, ні нині...
Степ широкий його пригортає
І темна діброва, —
А ще може „серцем“ називає
Дівка чорноброва...
Гей, покинув мене мій миленький
На шляху козачім,
А я, бідна, голівоньку сушу,
Сумую та плачу...
Гей, повій же, буйнесенький вітре,
По чистому полю, —
Подай вістку від мого милого,
Бо я згину з болю...

Я В А II.

Орися—Фесько.

Фесько. (Увійшов дещо ранійше, слухає Орисі). Овва! Чи ж то воно й правда? Чи не сказано про дівку: рукавом сльози витирає, а очами на інших хлопців зазирає!

Орися. Хто ви, добрий чоловіче? Я й не побачила, як ви зайшли...

Ф. Де вже там побачити, коли люба, гірша від болю, не дає спокою... Ну, та що вже там! Насамперед: будьте здорові, майтеся гаразд, що вам забракне, вдайтеся до нас... А мені то зараз дуже бракне коновочки доброго меду... Не погордуйте та прохожого почастийте...

О. Сідайте, будьте ласкаві... Я зараз...

Ф. (Сідає коло стола, бандуру ставить біля себе). Спочинь і ти, моя небого...

О. (Налила чарку меду, подає). Прошу...

Ф. Ну, дай Боже усе, що гоже, а що не-гоже, того не дай Боже... (Надпиває). А й солодкий же мід — солодкими ручками наливаний.

О. Пийте на зоровля...

Ф. (Випиває). Отак... добре... Як то кажуть: випили, закусили тай ще попросили...

О. Ще дати?

Ф. Та як ваша ласка буде... А я вже подякую за труди...

О. (Подає ще чарку меду). Прошу...

Ф. Ось маєш, дівчино, за мід... (Дає гроші).

О. Куди і звідкіля йдете? (Далі прибирає в хаті).

Ф. Яку дорогу Пан-Біг дав, такою і брив, тай до вашого славного міста Черкас забрив... Зачуваю — у вас храм?

О. Так, у нас завтра пишне свято. З Київа сам владика приїздить, а що вже тої старшини, то на!

Ф. Отож я й кажу до своєї неволи... (Показує на бандуру): в славнім місті Черкасах храм, тож туди дорога й нам. Буде робота рукам, буде й устам, а буде й до уст... (Попиває з чарки).

О. (Метушливо). То ви кобзар? Ви, певно, з козаками буваєте?.. Скажіть... та ні... що то я...

Ф. (Посміхається). А що? Певно, кортить знати: де то мій милий зволить гуляти-бенкетувати?

О. Та ні...

Ф. Що вже там „ні“! Як дівчина співає: і „вітре буйнесенький“ і „згину з болю“, то тут справа не чиста. Як то там пословиця каже: — „Я — Орися, ти — Корній, я не твоя, ти не мій“...

О. Корній?!. Дядечку, любий: скажіть, ви щось знаєте?

Ф. Знає дід, і баба, і ціла громада...

О. Не жартуйте, скажіть... Я вам ще меду дам...

Ф. За мід дякую, я вже випив... А сказати... Що ж я скажу, як сам нічого не знаю?

О. Та кажіть... бо... бігме, заплачу...

Ф. В дівки очі на мокрім місці... Звісно..

О (Ластиться). Дядечку... коханий.. я вас дуже, дуже прошу... Скажіть...

Ф. Ну, що ти зробиш з таким репяхом? Та вже скажу...

О. Де він? Що з ним?

Ф. „Він“ на славнім Запорожжі пробуває, мід-горілку попиває, бісурменів стріляє-рубає... (Міняє тон). А хто такий „він“? Ти про кого говориш?

О. Та він... Корній... Дядечку, солодкий, кажіть...

Ф. Ой, ти, ласочко!.. Ну, вже слухай уважно.. Де він і хто він, я нічого не знаю; але як у вас у хаті всі позасипляють, ти підійди ось до цього вікна...

О. Ну, і що?

Ф. А там сама побачиш... Знаєш, як то в пісні співається.. (Бере бандуру, грає).

№ 2. Дуєт.

Ф. Ой, давно вже заховалось
За горою сонце ..

Підійду я тихесенько,
Стукну у віконце...

Вийди, моя чорноброва,
Вийди на хвилину —

Най при твоїх білих грудях
Серденьком спочину...

О. Вийду, вийду, мій козаче,
Вийду в ту хвилину —

Я до мого миленького
Усім серцем лину...

Ф.—О. Тихо шепчуться тополі,
Вітрець повіває —

Козак дівчину цілує,
Д' серцю пригортає...
(Фесько грає на бандуру, Оріся танцює).

Я В А ІІІ.

О.—Ф — Настя.

Настя. (Входить праворуч). А то що за гулі такі?

О. Та я... матусенько...

Н. Ти... безсоромна! Завтра таке свято, треба приготувитися як слід, а вона замість працювати — танці завела!

О. Не гнівайтесь, матусенько...

Н. Гляди, дівко... Для тебе може бути таке свято, що раз на віку буває... Йди ж до світлиць, прибери гарненько, бо на свято приїдуть високі гості... Сам пан сотник ніженський буде...

О. Йду, мамо... не гнівайтесь... (Виходить праворуч).

Я В А ІV.

Настя—Фесько.

Ф. Який то, пані-матко, сотник ніженський? Може старий Семен Війтенко?

Н. (Порається коло шинквасу). Який же він старий? Чоловік саме при силі...

Ф (Іронічно). А певно: сів старий, зажурився, а далі — встав, підголився... У затінку за парубка увійде.

Н. І старий кіш, коли повний, то хоріш. Бачиш — і я вмію до слова сказати...

Ф. Та кіш то він набив людським потом та кривдою...

Н. Зате має і на себе, і на майбутню жінку, тай на дитинку...

Ф. Отакого!.. Чи не думаєш ти, пані-матко, писатися сотниковою тещею?

Н. (Суворо). А ти що за сповідник один? Хто ти такий? Звідкіля?

Ф. Хто я? А от так собі — козак-нетяга... Бачиш — маю три сіромязі, опанча із рогозу — не боїться морозу, сапянці з лободи — не бояться води. Де ступлю, боса нога слід пише... Маю ось і шапку-бирку: зверху дірка, хутро голе, околиці біг має, дощем покрита, а вітром на славу козацьку підбита. Ось хто я... Не бійся, до тебе в зяті не полізу, як твій сотник..

Н. Облиш його, не чіпай.. Певно, що не тобі, голодранцеві, він рівня. Та що я базікаю з тобою... Що тобі треба, добрий чоловіче? Зів? Випив? То йди собі далі...

Ф. Не жени, пані матко.. Ти ж є козацька мати.. У нас і в піснях співають: „Ой, ти, Насте Горовая, кабашниця степовая! Ти, Насте кабашна, до бідних козаків-нетягів, хоч зла, тай обашна“.. Отак..

Н. (Мякне). Не варті ви того, розбишаки...

Ф. Тож не гнівайся, пані-матко... Я оце прийшов до вас на храм: хвалу Богові, а козацтву славу співати... Може яку денежку за працюю...

Н. То ти кобзар? Ось чекай... На — випий... (Подає йому кінву-чвертівку пива).. Тай поговоримо...

Ф. Дякую Богові та мені, а хазяїну — ні; не цей, то другий нагодує і напоїть.. Бувайте здорові... (Пе). Уф.. (На бік). Погане пиво! Це вже не мідок з солодких ручок..

Н. Ось така в мене справа.. Приїздять до нас на храм гості-старшина.. Звичайно, заходять до корчми бенкетувати.. Чи не зумів би ти, козаче, забавити їх гарненько грою та співами?

Ф. Чому ні? Це ж наша повинність...

Н. А то ще й хлопців та дівчат може зібрав би — потанцювали б, поспівали..

Ф. І це можна: танцювали, дріботіли, поки їсти захотіли.. Гадаю, ти, пані-матко, не поскупишся на мідок?

Н. Та вже мідок не мідок, а пива доволі дістанеш..

Ф. Ну, то й на тім дякуємо.. Я не гордун: що дістав, те й ковтнув.. Ось тут коло корчми зібралися хлопці та дівчата.. Піду, поговорю з ними...

Н. Роби якнайкраще.. А я вже в довгу не булу... (Фесько виходить ліворуч. Настя робить порядки на шинквасі).

Я В А В.

Настя

Н. Сотник Семен заповів свій приїзд на храм... Переказував, що хоче ограбувати мені найкращий скарб... Який же то скарб, як не моя Оріся? Того року він бачив її в Києві на прощі... Ох-хо-хо... Може так уже на роду на-

писано... А яка сотничиха з неї буде!.. Розумна, поважна, показна! З такою жінкою він і до полковницького пірнача може діпнятися... Ох, і я на старість відпочила б від тої праці... Що з того, що старий? Не буде уганяти — буде жінку та діти пильнувати. А що він троха гострий до хлопа, то з ними інакше не можна...

Я В А V I.

Настя-Гонець.

Гонець. (Входить ліворуч). Слава Ісусу Христу..

Н. Слава на віки...

Г. Чи ти, пані-матко, в Настя Горовая?

Н. Я..

Г. Прислав мене до тебе сотник ніженський Семен... щоб ти приготвила світлицю...

Н. Знаю вже.. Хай приїздить гість дорогий.

Г. Але він не сам приїздить..

Н. А ще хто?

Г. Переяславський Гаврило та Чернігівський Васюта... Наш сотник запросив... Каже: „Богу помолимося тай важну справу поладнаємо“... Тож на завтра будуть...

Н. Добре... добре.. Я дуже рада.. І для старшини і для челяді всього наготую — хай приїздять гості дорогі... Сідай, козаче, та випий за добру вістку чарку меду... (Наливає).

Г. Від меду не відмовляюся, а сідати не маю часу, бо мушу ще на місті залогодити різні справунки...

Н. Ну, як хочеш.. Пий на здоровля...

Г. Бувайте здорові... (Пє). А тепер прощайте... Десь над рано сподівайся, пані-матко...

Н. Добре, добре... Ходи здоров... (Гонець виходить).

Я В А VII.

Настя.

Н. „Важну справу поладнаємо“... Знаю вже, яка то справа. Хоч би Господь зглянувся над нашим безталанням тай післав моїй Орисі щастя-долю... Однак, чим я буду приймати стільки важних гостей? Коб не осоромитися! Треба братися за порання... (Гукає). Орісю!.. Марто!.. (Праворуч входить Марта).

Я В А VIII.

Настя-Марта.

Марта. Кликали мене, хазяйко?

Настя. Мартусю, треба нам, голубко... Ох, я не знаю, що це зі мною! Я вся тремчу...

М. А що з вами, хазяйко? Може уроки?

Н. Ет, які там уроки!..

М. Може обілися чого? Я як обімся, то мене все так трусить...

Н. Не плети дурниць... Треба якнайгарнійше прибрати всі світлиці й цю горницю...

М. Та там уже Орісявішає нові килими...

Н. Добре... А тепер треба зарізати сотника... Свят, свят! Що то зі мною? Порося зарі-

зати, гусок, курок... Та риби треба купити в рибалок...

М. А що то, хазяйко, — може в нас весілля буде?

Н. Весілля не весілля, а важні гості... А може й старостами стануться...

М. А до кого ж старости, хазяйко, — до Орисі, чи до вас?

Н. До тебе, малпо!.. От сотник ніженський буде тебе сватати... Хочеш?

М. Я воліла б, хазяйко, запорозького чабана Ониська...

Н. Ну, годі вже... Я піду до льоху, відберу бочівочки найкращого меду та горілок.. А ти роби, що я тобі казала...

М. Добре, хазяйко... (Настя виходить праворуч).

Я В А ІХ.

Марта.

М. (Мрійливо). То, певно, до нашої Орисі старости прийдуть... Ну, що ж? Хай вона перша йде, а потім і я піду за чабана Ониська... Ото хлопець! Як ударить по спині, то три дні потім шкура свербить... „Чекай, каже, — от прOVчимо вашу городову старшину пузату, тоді й нашому братові буде легше дихати... Тоді й по тебе людей пришлю... Готуй рушники“... Ох, Онисько, Онисько! Де ти тепер, мій голубе?..

(Фесько увійшов ліворуч троха раніше. Слухає).

Я В А Х.

Марта Фесько.

Ф. Онисько — далеко, не близько, а от я вже тутечки, моя кралечко.. (Жартує з нею).

М. Іди геть! Звідки ти взявся?

Ф. Звідки? А ось коло корчми з хлопцями говорив... А як заглядив тебе, то й гурт кинув... А ти рада, моя горличко? (Жартує).

М. Відчепися! А то як лусну!

Ф. Та чого ж ти гнівався? Я до тебе з щирим серцем а ти до мене гірким перцем...

М. Чого тобі треба?

Ф. Чого? А ось хотів у вас тут присісти тай трошки попоїсти: бач, кишки на вечерю, мов сурми, грають!

М. Ну, то так і кажи..

Ф. Та це бач ще не все.. (Сідає коло стола). Чув я, моя горличко, що у вас тут заноситься на весілля? Чи правда?

М. Багато будеш знати, скоро старим дідом зробишся..

Ф. Не будь такою, моя перепілочко... Це вже наше таке ремесло: де весілля, туди нас і занесло... Граємо та співаємо, та народ хрещений звеселяємо... Ось послухай...

Н 3. Сольо.

Фесько. Ой, піду я на вулицю,
На вулиці слизько, —
Нема краще того хлопця,
Як то мій Онисько...

На вулиці хлопців юрма
Далеко і близько, —
Я між ними тільки бачу
Любого Ониська...
Кому степ, кому лан,
Кому пасовисько, —
Нічого мені не треба, —
Одного Ониська...
Ой, літає голубок
Високо і низько, —
Хто цілує, пригортає
Так, як мій Онисько?!
(Пригригає, Марта танцює).

М. От спасибі тобі, козаче, розвеселив мене...

Ф. Для тебе, моє серденько, і для твого Ониська я до рана усе грав би... От відіграємо тільки весілля вашої Орісі..

М. Е-е, коли то воно ще буде? Ось завтра тільки старости приїдять.. Хазяйка казала — на рано порося різати, гуски... Великі дуки приїдять... (Схопилася). Та що ж це я гав ловлю? Треба бігти — порося різати...

Ф. Чекай, поспієш з поросям на торговлицю... Дай ось лиш мені повечеряти тай горілочки яку чарчину..

М. А я й забула за вечерю... Зараз принесу... Гарну рибку маємо... (Виходить праворуч).

Я В А Х І.

Фесько.

Ф. Бідака Корній ще не знає, що йому тут захмарило... Та хай лиш приведе сюди

наш кіш... Над вечір повинні вже бути... А ми скрутимо вязи тому осоружному Семенові, московському підбрехачеві... Багато рибики пливе до нашої матні.. Добру юшку зваримо...

Я В А XII.

Фесько-Марта.

М. (Входить праворуч). Ось споживайте на здоровля.. (Ставить тарілку з вечерею.)

Ф. Дякую дуже.. Але риба плавати любить..

М. Я принесу води..

Ф. Хай коні воду пють.. Ти дай мені горілки...

М. Ви так мені й кажіть, бо я з роду така, що не здогадаюсь... Ось прошу.. (Наливає, подає).

Ф. Ось.. маєш гроші за вечерю... (Дає).

М. Боже, та це ж цілий золотий дукат!

Ф. Візьми його собі на рушники.. Чей же в свої хазяйки й за півроку не вислужиш такого...

М. Дякую, дядечку, але вам самим треба...

Ф. Не турбуйся за мене. Ось завтра не один дукат виспіваю. А тобі до Покрови й вимережати треба.. Ти, певно, сирота?

М. Сирота, дядечку..

Ф. На тобі ще одного дуката... (Дає).
Тільки одне прошу...

М. Я все для вас, дядечку, зроблю.. Бігме..

Ф. Ну, гляди ж — ти присягнула... Як приїдуть дуки-срібляники, ти все підслухуй,

Ганжа Андибер.

що вони говоритимуть про Орісю — чи між собою, чи з хазяйкою, а потім мені все скажеш...

М. А це не гріх? На тім світі мене не повісять за язик?

Ф. Не бійся — гріха нема... От буде гріх, що ти присягнула, а не зробиш...

М. Ну, добре... я обіцяю...

Ф. Оце гаразд... А тепер поклич мені сюди Орісю...

М. Йду ..

Ф. Чекай, дай мені ще чарку меду..

М. (Наливає). Пийте на здоровля... (Подає). Я піду, кликну Орісю... (Йде праворуч).

Я В А XIII.

Фесько.

Ф. Треба випитати Орісю. Може її спокусить пиха цих дуків, тоді шкода й заходів... (Замислився).

Я В А XIV.

Фесько - Оріся.

О. (Вбігає праворуч) Дядечку, ви вже щось знаєте? Де Корній?

Ф. Кому що, а курці просо... Ти ще не забула за свого Корнія?

О. Та ні, дядечку...

Ф. Що там Корній? Певно, якийсь незначний козак... Ось я чув, що до Черкас має приїхати багато старшини, дуків...

О. Не хочу старшини, не хочу дуків-срібляників..

Ф. Ой, чи так, дівчино? Ти знаєш, як то говориться: як ти багатий, то тобі вільно і в церкві свистати.. Панією будеш..

О. Не хочу того панства! Пани всі людською кривдою живуть.. Я — вільна козачка.. козацька дитина... Люблю козака і на нікого його не промінюю..

Ф. А чи буде добре? Ти знаєш: люба — згуба?

О. Ні, я знаю: де любов, там і Бог...

Ф. А як мати буде силувати піти за не-люба?

О. Матуся мене любить і не занапастить моєї долі.. (Голос Насті за сценою праворуч: „Ори-сю, відчини двері!“). Та ось матуся йде, вона сама вам скаже...

Ф. Чекай, дівко, нічого не кажи матері... Ще не час... Памятай про вікно...

О. Добре... (Відчиняє двері праворуч).

Я В А XV.

Орися—Фесько—Настя.

Н. (Входить праворуч з бочівкою меду). О! А ти, Божий чоловіче, вже знову тут? (Підозріло оглядає Феська й Орисю).

Ф. Та вже знову тут, пані-матко...

Н. Чого ти все тут крутишся коло моєї дівчини? Поміжи, Орисю, мені барило поставити... (Орися помагає примістити барильце на шинквасі).

Ф. А що ж я хіба не козак, що мені не можна коло дівчини покибіцувати?

Н. А ти знаєш приповідку: унадився журавель до чужих конопель... Дивись — щоб журавлеві хтось ніг не поперебивав...

Ф. Не лякай, пані-матко.. Я не страшків син... Та я йшов з доброю вісткою до тебе.. Ось на завтра хлопців та дівчат згуртував... Такі хороводи розведемо, що на! Будеш вдоволенна...

Н. Ну, то гляди ж — після служби Божої десь коло полудня ти вже будь тут. Певно панове пообідають, а по обіді й забавитися захочуть..

Ф. Усе буде гаразд, пані-матко..

Н. А ти, Орісю, що така задумана?

О. Так, матусенько... Щось мені і радісно, і сумно...

Н 4. Терцет.

Н. Донечко люба, доню кохана,
Що принесе нам завтрішній день?

О. Серце віщує: радість, кохання...

Ф. Много утіхи: танців, пісень...

О. Він тут близенько, мій козаченько,
Рветься до нього уся душа...

Н. (До Ф.) Бач, прочуває віще серденько...

Ф. (До Н.) Тільки б не дала йому коша...

О. Серденько рветься, серденько бється...
До тебе лине думка моя,
Навколо тебе соколом вється, —
Милий козаче, — твоя, твоя!..

Н. Будеш щаслива, будеш багата,

Знати не будеш горя — біди..
Повно в кишені, повно і в хаті..
То твій суджений, за нього йди..

Ф. Вечір на дворі, завмерла днина,
Лиш соловейко: кохай, кохай!
Вже наближається тая хвилина:

(До О) Ти про віконце все памятай..

О. Світло згасає, ніч наступає,
До щастя скоро полину я..

Н. Дай Боже долі..

Ф. Вона кохає...

О.-Н-Ф. Хай же Господь нас благословля...

Ф. (По співі) Ну ж, добра ніч, пані-матко...

Добра ніч, дівчино...

Н. Ходи здоров.. Так памятай же: після
служби Божої..

О. Добра ніч, дядечку...

(Ф. виходить ліворуч)...

(Настя сідає коло стола, пригортає Орісю).

Я В А XVI.

Настя—Оріся.

Н. Орісенько, дитинко моя...

О. Що, матусенько?

Н. Знаєш, дитино, мене іноді така жура
обіймає, як згадаю, що ти залишиш мене...

О. Та я не збираюся залишати вас, ма-
тусенько..

Н. Не кажи так, дитинко... Все від Бога —
яку долю Він пошле... А дівчина — то непе-
вний скарб у хаті... Набійжить хтось чужий
і украде...

О. Мене ніхто не украде... Кому я потрібна?

Н. А може й знайдеться такий... Ось я вчора бачила сон: ніби стою в нашім городці та милуюся з квіточок... А вже найбільше мені до серця припала така пишна рожа... Милуюся з неї, коли враз являється якийсь поважний лицар, зірвав ту рожу й притулив до свого серця. І так мені стало боляче, ніби за серце що стиснуло.. Як ти думаєш, до чого цей сон?

О. Не знаю, матусенько..

Н. Ох, дитя моє.. Явиться, явиться такий лицар... Може й незабаром... Зірве мою рожу... (Пестить Орісю)... Завезе десь. Зостануся я сиротою... Та я вже буду щаслива з твого щастя... Що то нам завтра Господь дасть? Ну, я піду спочивати: натовчешся за день, то й старі кости ломлять.. Позачиняй тут двері та вікно, тай ти іди спати... Добра ніч, дитино.. (Хрестить Орісю й цілує в голову).

О. Добраніч, матусенько.. (Цілує Настю в руку. Настя виходить праворуч).

Я В А XVII.

Оріся.

О. (Зачиняє двері, дещо прибирає в хаті. Суєтєніє. Оріся сідає на лаві коло стола. Сперла голову на руки. Замислилася).

N 5. Intermezzo.

О. (Схопилася, підійшла до вікна, відчинила, прислухується. Музика з ріано переходить на ріані-

ssimo, a intermezzo переходить в колиську, яку співає Корній за вікном).

Н 6. Колиськова.

Корній. (За вікном):

Тихо скрізь... Усе послухало...

Зачароване мовчить...

Лиш в грудях моїх серденько

І тріпоче, і тремтить...

В цій хатині розцвітає

Моя квіточка весни...

Спи, єдина... Спи, мій раю...

Про кохання тихо сни...

Я з думок моїх постелю

Для коханої сплету,

Мрій серпанками застелю,

Жаром серця огорну...

І на крилоньках любови

Буду около літати —

Сни рожеві, сни шовкові

В твою душу навівають..

О. (Кидається до вікна). Корнію!..

К. (Показується в вікні). Орісю!..

(Обійми).

ЗАВІСА.

ДІЯ II.

Обстанова 1 дії.

Ранок.

Я В А І

Орися — Корній.

№ 7. Дуєт.

О.-К. Красна година, щасна хвилина:

Тебе, ^{коханий}_{мій раю,} знов бачу я!

Минула туга, гадюка люта,
Що хижо гризла наші серця...

К. Походи, битви, болючі рани —
Козацька доля завжди така;
Та стан дівочий, кохані очі —
То нагорода для козака!

О. Вірне серденько не знає зради,
Щирим коханням сповнене вщерть.
Без миленького нема поради:
З ним лише щастя, без нього смерть!..

К. Кохана, любя, мила, єдина!

О. Голубе сивий — твоя, твоя!

К.-О. Красна година, щасна хвилина...

(Пестяться, цілуються).

Тебе, ^{коханий}_{мій раю,} знов бачу я!

К. Орісю, серденько! Я сам собі не вірю, що я вже з тобою...

О. І я так само...

К. Я був у церкві, думав тебе там побачити... Бачив твою матусю, а тебе ні — тож притьмом побіг до вашої хати... І бач — не підманило мене моє серце!..

О. Я щаслива, що тебе бачу.. Боже, яка я щаслива! Але.

К. Що „але“, моє сонечко?

О. Над нами, Корнію, зависають хмари...

К. Які? Не бійся нічого, моя пташечко...

Оця рука ще сильна, шабля гостра, тай у гаманці дещо є... Ми сміло можемо глядіти вбудучину..

О. Я не знаю, як тобі сказати...

К. Не бійся — кажи сміло, що тебе непокоїть, моя ластівочко?

О. Мені здається що матуся хоче мене видати за нелюба..

К. (Горячо. Схопився за шаблю) Хто він? Де? Я йому відразу відітну капустиану голову!..

О. Заспокійся, тут гнівом не допоможеш... Давай ліпше порадимось, що нам робити..

К. Ну, кажи... На кого ж мітить твоя мати?

О. Здається, на когось із козацької старшини.

К. Отак?! Ну, що ж можеш іти за нього... Будеш панією на всю губу: сотничихою або полковничихою!..

О. (Схлипує). Гріх тобі це казати — я ж тебе вірно кохаю і нікого іншого не хочу..

К. Ну, коли так, то повинчаємось, тай усе...

О. А матуся?

К. Що матуся?

О. Без матусиного благословення я не піду... Це — гріх...

К. Що ж робити?... (Сів коло стола, зажурився).

О. Не журися, Корнієчку... Ліпше поможи відкараскатися того осоружного сватання...

К. (Жваво). Я все для тебе зроблю... Самого дідька з пекла за бороду витягну!

О. Спершу, Корнієчку, ніж присилати людей, поговори на одинці з матусею: може вона зглянеться над нами... Я так само буду просити...

К. А як не згодиться?

О. Тоді ліпше смерть собі заподію, а за нелюба не піду!..

К. Серце моє! (Пригортає до себе Орісю). Прости мені, що я на хвилю втратив віру в тебе!..

О. Я — твоя, Корнію, на віки!... Присягаюся всіма святими, що тільки ти є мій суджений!..

К. І я присягаюся козацькою честю і славою одну тебе вірно кохати...

О. Тож збирайся, Корнієчку...

К. Ну, гаразд.. Піду гарненько одягнуся й прийду до матусі.. Вона, певно, незабаром повернеться з церкви... Спробуємо по-доброму... (Цілує Орісю). Гляди ж, Орісеньку, — будемо до самої смерти боротися за наше щастя... Тимчасом прощай — я піду... (Виходить ліворуч).

О. Щасть Боже!.. (По виході К. з притиском)

Або — люба, або — згуба!.. (Виходить праворуч).

Я В А II.

Марта.

Марта. (Виносить праворуч страви, ставить на шинквас. Наспіває)

Кому степ, кому лан,
Кому пасовисько, —
Нікого мені не треба,
Одного Ониська..

От дався мені той клятий Онисько! Яку пісню заведу, а все на нього зійду... Та вже тепер хай присилає людей — у мене будуть такі рушники, що й вїйтова донька таких не матиме.. Спасибі доброму чоловікові... (Наспіває й танцює):

Ой, піду я на вулицю,
На вулиці слизько, —
Нема краще того хлопця,
Як то мій Онисько..

Я В А III.

Марта-Фесько.

Ф. (Увійшов дещо раніше ліворуч. Слухає). Славно!.. Бігме!.. Співаєш, ліпше від соловейка...

М. Ой, як ви мене налякали!..

Ф. Не бійся: най боїться той, кому страшно... Де ваші? (Сідає коло стола).

М. Хазяйка пішла до церкви, а Оріся в кімнаті.

Ф. А гості — ворони безхвості?

М. Також у церкві..

Ф. В сам раз прийшов.. Кажи, що ти чула?.. Та скоро, бо хтось надійде... Тай я часу не маю..

М. Чула, як гайдуки говорили поміж собою, що ніженський сотник приїхав сватати нашу Орису..

Ф. А вона ж що?

М. Вона ще не знає..

Ф. А мати що?

М. Хазяйка дуже за ним... Сьогодні буде сватання... Ось свати з церкви прийдуть..

Ф. Ну-ну... Хай приходять... Чи не зробимо ми їм: „сідай, свату, на лопату — повезу тя поза хату!“

М. Ми вже насмажили й гусок, і курок, і порося зарізали... А що то меду наготовили!..

Ф. Бачу, сотник Семен поспішає поперед батька... Гаразд... Підемо й ми готувати своїх старостів... Побачимо, чия візьме... (До М.) Підслухуй далі... Я незабаром прийду з хлопцями та дівчатами... (Виходить ліворуч)

Я В А І V.

Марта.

М. Що це вони задумують? А мені що? Моя хата з краю — я нічого не знаю... (Поправляє на шинквасі).

Я В А V.

Настя-Марта.

Н. Входить ліворуч. Одягнена по-святочному). Ну, що, Марто, наготовили уже все?

М. Так, хазяйко...

Н. А де Орися?

М. На пекарні.

Н. Йди ти на пекарню, закінчуй там печення... Та гляди — рибку не пересмаж... А мені поклич сюди Орисю...

М. Добре... Я покличу... [Виходить праворуч].

Я В А VI.

Настя.

Н (Сідає) Ну, слава Господеві... Все в порядку.. Старшини стільки в церкві зібралося, що, наче від маку, запаленіла від червоних жупанів... Старости приїхали.. А Орися ще й не знає докладно... Треба її підготувати, а то може ще штвку яку викине... Однак я мушу її уламати... Вона не сміє зіпсувати моїх намірів!...

Я В А VII.

Настя-Орися.

О. (Входить праворуч). Уже закінчилась служба Божа, матусенько?

Н. Ще ні... Владика тепер проповідь каже... Я, грішна, не достояла до кінця... Треба було додому поспішати, бо час важний настає... Підійди до мене, доню моя... (Орися підходить до Насті, та її пригортає). Я тобі хочу щось сказати...

О. Кажіть, мамо... [Опустила голову]

Н. Люблю я тебе, дитино моя... Ти плоть і кров моя... Не одну нічку я не спала над тобою, поки викохала тебе...

О. Я вам дуже вдячна, матусенько, за вашу ласку й любов... Я для вас також усе зроблю...

Н. Знаю це, доню... Ти повіриш, що твоя мати бажає тобі добра, і зробиш, як я пораджу...

О. Що я маю зробити, мамо?

Н. Знаєш, донечко, що настає така пора в дівчини, коли їй щось сумно стає в батьківській хаті...

О. Мені у вас, матусенько, дуже добре.

Н. [Не слухає її]. І ластівочка й голубонька, скоро підросте, покидає батьківське гніздо й летить свого шукати... Так і дівчина: скоріще, чи пізніше мусить кинути батька-матір і піти до своєї хати...

О. Я не хочу вас кидати, мамо...

Н. Як? Хочеш при мені дівочити до сивих кіс?

О. Я ще не стара, мамо...

Н. Гляди, Орісю, молодість скоро промине... Поки ти ще молода, то й гарні люди трапляються; а скоро постарієш, змарнієш, — ніякий дідько вже й дивитися не захоче...

О. За кілька років я ще не змарнію, мамо...

Н. Так... Але порядного чоловіка на дорозі не знайдеш... А коли знайшовся, то треба його триматися...

О. Мамо, про кого ви говорите? Я нікого не знаю...

Н. Це вже я за тебе подумала... Сьогодні

ось незабаром прийдуть старости від самого сотника ніженського Семена Війтенка... Гляди ж, не піднеси гарбуза...

О. [Відскочила]. Мамо, але ж він старий!

Н. Зате поважний... Не буде світами шибати — буде хати пильнувати..

О. Він осоружний... Я не кохаю його!

Н. Любощі — то дурниця.. А от у статках будеш жити, бо сотник багатий!..

О. Не хочу я його багатства!

Н. Дурненька! Ти подумай тільки: зразу панією станеш! Сотничихою!

О. [Горячо] Не хочу того панства, мамо, не хочу багатства! Я козацька дитина і хочу бути козачкою...

Н. Ет!.. Дурниці плетеш!

О. Ні, мамо, не дурниці... Ви поглядіть, що тепер стало на Вкраїні? За батька Хмеля козаки прогнали панів-ляхів — думали, що вже не буде панського ярма, що наш нарід заживе спокійно, що над ним ніхто не буде знущатися... А тепер ще гірші пани понаставляли — свої підпанки з козацької старшини..

Н. Хто тобі цього наторочив?

О. Ніхто, мамо... Я сама бачу — тай ви поглядіть: по цім боці наша старшина польських звичаїв, пихи, гонору набралася.. Гайдуків завели; людей у хлопів, невільників обертають; кажуть — себе в руки цілувати, а сами з них три шкури деруть... Мало-мало до костела не ходять... По тім боці — до московських бояр пнуться, душу свою запродують москалеві. Свій рідний край і народ крив-

дять, а на цій кривавиці собі маєтки збивають... Не хочу я того панства!

Н. Це тобі хтось наврочив.. Дурне верзеш... Молода, нерозумна..

О Матусенько, не занапащуйте моєї долі... Я ж у вас одиначка...

Н. Тому і дбаю про твоє щастя...

О Я не буду шаслива...

Н. [Гнівається]. Годі! Досить! Буде так, як я сказала..

О Я не піду за нього!..

Н. Що?! Що ти сказала?! Хочеш іти проти матери? Та я тебе проклянущу на віки вічні!..

О Ой, мамо, не проклиняйте мене.. не проклиняйте...

Н. Годі!.. Що ти, дівко, розверещалася? Йди уберися гарненько та причепурися.. Незабаром люди прийдуть...

О. Нешасна доле!.. [Виходить праворуч]

Я В А VІІІ.

Настя.

Н. Дурна дівка! Що то з нею? Хто то їй голову закрутив? Ох, яка я люта! Мов осика, уся тремчу... [Підходить до шинквасу]. Випю меду, чи не відійде від серця... (Пє) Наче справді легше стало... Дурне дівча... Сама потім мені дякувати буде... Молодість, краса — то непевний скарб, а багатство — то сила... Ох, яка сила! Як то співається в пісні...

№ 8. Сольо.

Н. Не родися ти вродливим,
Не родися і щасливим,
А родися лиш багатим —
Все на світі будеш мати...
Вус козацький посивіє,
Вид юнацький помарніє,
А як в тебе споро грошей —
Ти вродливий, ти хороший!
Бідний робить дні і ночі,
Гнуться плечі, гаснуть очі,
А багатий лиш лежить, —
Щастя-доленька біжить...
Не родися ти вродливим,
Не родися і щасливим,
А родися лиш багатим, —
Все на світі будеш мати...

Я В А IX.

Фесько-Настя.

Ф. (Входить ліворуч) Дай Боже день добрий, а вік довгий, пані-матко..

Н. Бувай здоров, козаче.. Ну, що?

Ф. Усе гаразд.. Цілу вулицю тобі наготовив: дві Марини, дві Горпини, три Одарки, чотири Варки, один Опанас — приймайте нас!.

Н. Добре...

Ф. А де ж старости?

Н. Та що ти вигadaв: старости та старости!.

Ф. Не крийся, пані-матко, усе ж місто Ганжа Андибер.

про це говорить, наче в дзвони дзвонить... Сотник Семен усіх запрошує і на заручини і на весілля...

Н. Ще б на хрестини бракувало!.. От лиха мені година!..

Ф. А що таке?

Н. Сотник Семен розголошує, а як вона якого коника викине?

Ф. Хто? Орися?

Н. А то хто ж?

Ф. А що — може вона проти Семена?

Н. Звісно: молоде — зелене... Всякі теревені плете..

Ф. Які то теревені?

Н. Ат! Що наша старшина — і така, і сяка.. народ кривдить.. Дурниці..

Ф. (Поважно). А я тобі от що скажу, пані-матко... Твій небіжчик, здається, мав пасіку? Правда?

Н. Мав... Ну, а що з того?..

Ф. Отже ти, пані-матко, знаєш, яке то любе сотворіннячко... та бджілка: трудиться цілий день і великий хосен приносить Господеві на хвалу, а чоловікові на пожиток...

Н. До чого це все?

Ф. А слухай далі... Маленька та мушка, от пальцем придушив і нема.. А медвідь-бурмило великий, здоровий, з доброго хлопа... А як забереться він на пасіку та пічне грабувати бджілкам мід, то не врятує його й теплий кожух! Свого вулика кожна бджілка боронить, а громада навіть бджіл — то сила... І великий медвідь тікає від неї, а часом і гине...

Н. (Нетерпеливо). До чого ти це все ведеш? Кажі ясніше!..

Ф. Маємо і ми своїх медведів, пані-матко... Ох, натягнулися вони досить меду з нашого народу... Заворухиться скоро і наш вулик...

Н. Але ж бджоли на те й існують, що-би від них мід брати...

Ф. Як бере хазяїн, що любить своїх мушок, він бере в міру тай своїм бджілкам дає взаміну свою опіку, свій догляд, турботу... А медведі — зайди, чужі.. Хіба вони думають про бджілок і їхню кривду?

Н. Я нічого не розумію, до чого це ти говориш..

Ф. Я, пані матко, вештався серед людей, чув дещо й бачив... Наша старшина городова перевернулася в медведів... Лихо буде, як бджоли заворухаться.

Н. Не лякай: страшний сон, та милостивий Пан-Біг..

Ф. Непевного ти собі зятя вибрала... Про сотника Семена лиха слава йде.. Тай хіба він пара для Орисі?

Н. Он звідкіля цей вітер віє!

Ф. Не силуй її, пані-матко.. Ми їй такого козаченька знайдемо, що на!..

Н. (Гнівається) А диви! А це звідки такий сват з'явився? А знаєш: там Пан-Біг, а там поріг! Чи не ти мені тут дівку каламутиш?

Ф. (Прибирає попередній жартівливий тон). Я? Щоб козак поганив себе такими справами? Ні, пані-матко, я не хочу коштувати запорозьких кіїв... Нема дурних — всі поженилися!.. А

от коли ти боїшся за Орісю, то я тобі помо-
жу..

Н. Як то?

Ф. А ти чувала про запорозьких харак-
терників?

Н. Ну, то що?

Ф. То й те... Як пошепчу над нею, то й
самого дідька покохає, не тільки старого Семе-
на... От і буде добре..

Н. А ти ж не збрешеш?

Ф. Нехай пси брешуть та добрі люди...

Н. А як ти їй що іншого говорити будеш?

Ф. Не бійся, пані-матко... Якщо ти мені
не довіряєш, то я все зроблю на твоїх очах...
Усе будеш бачити й чути... Ну, клич сюди О-
рісю...

Н. Хіба що при мені.. Я зараз її приве-
ду... (Йде праворуч).

Я В А Х.

Фесько.

Ф. Будеш задоволена, пані-матко! Не
бійся... Оріся ще замолода, щоби їй світ завя-
зати... А й дуків-срібляників час уже провчити..

Я В А ХІ.

Настя-Оріся-Фесько.

(Настя й Оріся входять праворуч).

О. (Сумна). Що ви ще хочете від мене,
мамо?

Н. Я — нічого... Ось цей добрий чоловік хоче з тобою поговорити...

О. (Побачила Феську). А, дядечку!.. Добридень...

Ф. Добридень, моя перепілочко... Ого-го!.. А то що таке? Чого то оченята червоненькі? Чи цибулі наїлися? Чи дрібними слізеньками вмилися?

О. Не жартуйте, дядечку.. Мені не до жартів...

Ф. Нічого... з жартів до правди доходять... Ось ми зараз як поворожимо, то й плакати не будемо, а може й сміятись та гуляти мемо... Добра мені невіста — наче з хреста знята...

О. Ви смієтеся з мене, дядечку.. Я не хочу ворожити..

Ф. Ні, дитино, не сміюся... Я бував серед запорозьких характерників і дечого навчився.. (З притиском). Ось приміром — скажу пару слів — і милий появиться у вікні... І долю свою будеш знати... Хочеш?

О. Ну, вже хай буде...

Ф. От і добре... Прошу, пані-матко, дай мені велику хустку — будемо відганяти чари.

Н. (Дивиться на собі, навколо). Нема... але я зараз принесу... (Виходить праворуч).

Я В А XII.

Фесько-Орися.

Ф. (Користає з часу, що Насті нема. Поважно до Ориси). Слухай, дівчино: я тобі буду ворожити про сотника Семена і буду називати його ім'я,

а ти розумій, що це я говорю про Корнія. Ти удавай, що прихильна до Семена, що погоджуєшся вийти за нього заміж, пожартуй з ним при матері... А про Корнія й знаку не подавай, поки я не скажу... Ось ми позбудемося цього осоружного сватання, і я тебе зеднаю з Корнієм...

О. Дядечку, а як же ви це зробите?

Я В А ХІІІ.

Фесько-Орися-Настя.

Н. (Входить праворуч). Ось хустка...

Ф. (Розглядає її). Добра... Варта гривень.. Певно, у купували... (До О). Слухай, дитино... Тобі тяжко на серці... тобі наврочено... Хочеш, щоб тобі легше було?

О. Хочу.

Ф. Ну, то сідай отут... (Орися сідає на лаві коло стола посередині хати). А ми тепер зачаруємо цю хустку... (Робить над хусткою чудернацькі рухи, ніби зачаровує, приговорюючи якісь таємні слова. Потім накриває хусткою Орисю, робить над нею рухи, так само говорить слова ворожбитства приміром: „Шептуха-шептуха, кажу тобі до вуха: від того відверни, а до того наворачни“, то що. Питає Орисю). Ти чуєш мене, дівчино?

О. (Ніби у сні). Чую...

Ф. Відповідай мені: ти кохаєш козака?

О. Дуже...

Ф. (Дивиться значучо на Настю). Поважно-го старшину — Семена?

О. Кохаю... (Настя робить вдоволені рухи).

Ф. І вийдеш за нього заміж?

О. Вийду...

Ф. І будеш чути ся щасливою?

О. Буду...

Ф. Знай же, дівчино: навколо тебе бачу хмари. Ти матимеш багато перешкод... Але ти будь вірна своєму козакові... Будеш?

О. До смерті!..

Ф. Добре... Ми всі хмари розвіємо, і ти зєднаєшся з милим.. Чари-хмари-отари-кошари.. згинь-згинь — пропади... Тьфу!.. Тьфу!.. (Робить рух над Орисею. Здіймає хустку). Ну, що, дівчино?. Що тобі снилося?

О. (Радісно). Дядечку, яка я вам вдячна! (Прекрутила його). Мамцю, яка я буду щаслива! (Також пеститься до Насті).

Ф. (Демонстративно). Ну, що, Орисю, будеш прихильна до сотника Семена?

О. (Скоро). Буду...

Ф. Будеш приймати його залицяння?

О. (Скоро). Буду...

Ф. Будеш привітлива до нього?

О. (Скоро, жартівливо). Буду...

Ф. Будеш...

О. (Перебиває його. Жартівливо). Буду... буду... буду!..

Ф. Знаю, що будеш.. Чекай лиш — вийди заміж... Будеш чути ся щасливою за ним?

О. Буду...

Ф. І будеш матусі вдячна?

О. І вам також, дядечку!..

Ф. (до Н.) Ну, що, пані-матко?

Н. Та воно добре.. але...

Ф. (Глянув у вікно). Та ось сам сотник іде... Іди, Орисю, причепурися дорогого гостя зустрічати...

Н. Як треба буде, я тебе, Орисеньку, покличу...

О. Гаразд.. (Вибігає праворуч, наспівуючи).

Я В А XIV.

Фесько-Настя.

Н. (Метушиться: то скатертину поправить, то до шинквасу біжить і т. д.). Мати Божа!.. Свята Покрово!.. Поможі щасливо закінчити діло!..

Ф. (Іронічно, з докором). Святий Боже, святий кріпкий... дай, бабо, ріпки!.. (Сідає ліворуч коло малого столика).

Я В А XV.

Ф.-Н.-Війтенко, 2 гайдуки.

Війтенко. (Входить ліворуч з двома гайдуками, які стають коло дверей). А сто-сот-сотало-мотало... Упрів, наче муха в окропі... Хлопе — хустку!.. (Гайдук подає хустку. Війтенко витирає лисину, віддає хустку. Гайдук стає на своє місце). Ну, а тепер, пані-матко, поговоримо про діло... (Сідає коло стола).

Н. (Удає, що не розуміє його). Не знаю, про яке діло хочете говорити, ласкавий пане... Може меду подати?

В. Маєш, пані-матко, щось солодше від меду... Гей, хлопе, люльку!.. (Другий гайдук подає люльку. Війтенко запалює. Гайдук стає на своє

місце. До Ф.). А ти, гей, чого там розсівся, наче свиня в баюрі?

Ф. (Скочив). Я не свиня, а хрещений чоловік...

В. Хлоп і свиня — одно ім'я...

Н. Не гнівайтесь, пане сотнику.. Це прохожий чоловік.. кобзар...

В. А-а... кобзар.. Ну, сиди, сотало-мотало... Так от скажи мені, пані матко, хто не знає сотника Війтенка на цілій Україні?

Н. (Кланяється). Всі знають славного лицаря..

В. Ого-го!. Навіть у Варшаві знають...

Ф. Знає кума, знає пів села..

В. (До Ф.) Цить! Тихо! (До Н.) А хто є багатший за сотника Війтенка?

Н. (Кланяється). Усі чули про заможність пана..

В. Ох, усе маю... І палати... і хлопів, і коні, і худобу, і свині.. От лиш не маю коло себе дружини вірної, сотало-мотало...

Ф. Молода жінка — старому трутизна...

В. (До Ф.) Цить! (До Н.) А скажи, пані-матко, яка дівка не пішла б за мене заміж?

Н. Кожда вважала б це для себе щастям..

В. Але я не хочу кожної.. сто-сот-сотало-мотало! Скільки правдивих паннів — з Волині, з київщини, брацлавщини хотіли б стати сотничихою ніженською?.. Так коли я не хочу.. Уподобав собі твою доньку Лесю..

Н. Вона Орися називається..

В. Однаково, сотало-мотало... Ну, що ж ти скажеш, стара?

Н. Яка буде Божа воля..

В. Отже така воля Божа та моя... Ну, то як? Кажи, бо зараз старости прийдуть... Я наперед прийшов, запитати тебе, щоб не було ніякої несподіванки, сотало-мотало...

Н. Я в цім покладаюся на вашу волю...

В. Добре сказано... Хлопе, розпережи мене... Аж упрів від тої політики.. (Гайдук розпережує його). Ну, а як же Орися? Я з її устошок хотів би почути, що вона хоче бути моєю дружиною, сотало-мотало... Хлопе, відчини вікно!.. (Гайдук відчиняє).

Н. Я її зараз приведу... (Йде праворуч).

В. Приведи, приведи... Поговоримо гарненько... А тут незабаром і старости надійдуть... Хлопе, вогню!.. (Гайдук подає кремінь і кресало).

Я В А XVI.

Війтенко-Фесько-Гайдуки.

В. (До Ф.) Звідки й куди бредеш?

Ф. Та йду з Запорожжа, а прибув до Черкас на храм...

В. Що ж там чувати серед свинопасів низових?

Ф. Та наші свинопаси збираються з городових кабанів трохи сала спустити. Чули, що дуже розтовстіли...

В. Ти куди це закидаєш, сто-сот-сотало-мотало-пороло?..

Ф. А так... В чужий город камінь: мудрим учитись, дурням — тішитись...

В. Щастя твоє, що я нині веселий, а то

я казав би нагодувати тебе березовою кашею!..

Ф. Дякую за панську ласку.. Сказано: від милого пана мила мені й рана..

В. Ну, ну... поменше базікай там... Пограєш нам тут та повеселиш гарними піснями... Як потрафиш, то почастую тебе бражкою; а як ні — скоштуєш канчуків...

Ф. Потрафлю!.. Як заграю — у мене німі співають, кульгаві скачуть, а товсті пузани навприсюди йдуть...

В. Не давай язикові волі... Бо розгніваюся — біда буде!..

Ф. Мовчу, як риба..

В. О... здається йдуть... Моя суджена... моя квіточка.. (Оправляє себе),

Ф. Квіточка, та не для тебе...

В. (До гайдуків). А ви гайда до челядні!.. (Гайдуки виходять ліворуч)

Я В А Х V I I .

Н.-О.-Ф.-В.

(Настя й Оріся входять праворуч).

Н. Наш славний гість сотник Семен хоче тебе бачити, Орісеньку...

О. [Кланяється]. Вітаю шановного пана в нашій господі...

В. Вітай, вітай, моя кралечко...

Н. Почастуй, Орісю, пана сотника мідком.. Оцей найліпший.. [Наливає].

О. [Бере тацу]. Прошу не погордувати й спожити цього солодкого меду на щастя та здоровля...

В. З твоїх білих ручок він буде ще солодший... (Бере чарку). Ну, дай же Боже дійти нам до щасливого кінця! [Пє].

Н. Пошли Боже...

В. [До О.]. Дякую тобі, серце, за мід... Ну, а тепер поговоримо про нашу справу...

Н. Орисенько, дитино моя.. [Пригортає її до себе]. Жаль мені розлучатися з тобою, та мабуть така воля Божа.. Ти знаєш, що сотник Семен робить нам велику честь?..

О. Яку, мамо?

В. Так, так, сотало-мотало... велику честь..

Н. Уподобав він тебе, дитя моє, і хоче зробити своєю дружиною перед Богом і людьми... як належить по закону..

О. [В нерішучості дивиться на Феська, той дає притакуючі знаки]. Дякую щиро панові сотникові за таку ласку...

В. А що ж ти на це, моя горличко?

О. [Так само дивиться на Феська, той підбадьорює]. Я покладаюся на велю Божу та моєї матусі.

Н. (Кланяється). А моя воля, шановний добродію, така: ліпшої пари для моєї доньки я не бажаю..

В. Як так, — давай, пані-матко, меду... Запемо нашу згоду..

Н. (Наливає чарки). Пошли ж Боже зробити нам усе по християнському звичаю...

В. Здоровля моєї нареченої, найкращої квіточки, сотало-мотало, на Україні!.. (Пють).

Ф. Хай живе!

В. Цить! Тихо! (До О.) Ну, дякую ж то-

бі, моє серденько, що ти згодилася зробити мене найщасливішою людиною на світі... (Хоче обняти й поцілувати Орісю).

О. (Випрочується). Ні... ні...

В. А сто-сот-сотало-мотало-пороло!..

Н. (До В.) Нічо.. нічо.. Ось зробимо за-ручини, тоді вона не буде соромитися...

В. Хіба що так.. Ну ж бодай якою пі-сенькою повесели нас, моя горличко.. (До Ф.) А ну, ти, хлопе, — грай у свою бандуру!..

№ 9 Квартет.

Н. О.-Ф.-В.

Гей, гоп, таки-так!

Любив дівку козак,

Любив вірно, любив, —

Усі клепки розгубив!

А дівчина чарівниця,

Повновида, білолиця,

На козака поглядає,

А до іншого моргає...

Гей, козаче-небораچه,

Чи не тобі ворон кряче?

Кра — кра — кра — кра, —

На козаченька жура!

„Прощай, любя, прощай, мила,

Як ти мене підманила, —

Мене серцем зовеш,

А з іншим до шлюбу йдеш!..

(Танцюють: Оріся з Війтенком, Настя з Феськом).

Н. [По танці до Ф.]. Ну, козаче, — йди, збирай хлопців та дівчат... Незабаром старо-

сти прийдуть... Зробимо заручини — тож хай поспівають нашим молодим...

Ф. Іду... Приведу таких співаків, що всі будете вдоволені... Особливо ти, Орисю... Усе буде добре — не журися.. Роби, як я казав... Ну, я йду... [Виходить ліворуч].

Я В А Х V I I I.

Н.-О.-В.

Н. Ну, а тепер, діти мої, треба готуватися до заручин.. Незабаром посходяться люди — треба приготуватись... (Наводить порядки на шинквасі). Піду — загляну на пекарню.. А ти, Орисю, поведи свого Семенка до світлиці та покажи, які рушники та хустку для нього придбала...

О. Добре, мамо... (Настя виходить праворуч).

Я В А Х I X.

Війтенко Орися.

В. А тепер я, Орисенько, хочу запитати тебе щиро на самоті..

О. Прошу, пане сотнику...

(Війтенко обіймає її за стан і відводить до авансцени. В цей мент у вікні показується Корній — гарно по-козацькому вбраний. Вікно — відчинене, Корній добре побачив пару, скамянів. Мовчки стоїть, глядить. Між тим Війтенко розмовляє з Орисею).

Я В А ХХ.

О.-В.-К.

В Скажи мені щиро, серденько, — тебе ніхто не силує йти за мене заміж?

О. Та хто ж би мене силував?

В. Добре.. Значить — ти йдеш по своїй волі?

О. Так...

В. А скажи мені — чим же я тобі подобався?

О. Ви — поважний, розумний...

В. А ти не проміняєш мене на... ну, на такого юнака з чорним вусом?.. Бач, я на виду трохи не теє...

О. (На бік). Чиста малпа! (До В). Що молодий? Молодий не вміє так шанувати й любити, як старший..

В. Вибач мені... але я.. ну, як твій суджений, хочу тебе запитати: ти... ти не присягалася нікому вірно кохати?..

О. Що вас то обходить?. Я ж добровільно йду за вас заміж, тож я відповідаю за все...

В. Ну, то все добре... Ходім же тепер до світлиці... Покажи мені, що оці рученьки придбали для свого судженого...

О. Прошу пана согника... (Йдуть праворуч).

Я В А ХХІ.

Корній.

К. (Входить ліворуч. Хитається, наче п'яний.) Чи це сон, чи мара? (Тре руками очі). Оріся?!

Иде заміж за іншого?.. Тут... стояла з ним?.. Ні, я певно паний... Цього не може бути!.. Мене дурманом опоїли!.. Оріся? Що мені присягалася? Що обіцяла до смерти кохати?! Ні, ні!.. То не вона!.. То — інша, інша!.. Інша? А, бодай мої очі на ту хвилину осліпли! Бодай мої вуха оглохли!.. Вона! Вона! О, Боже!.. (Праворуч входить Настя).

Я В А Х Х І І.

Настя-Корній.

Н. (Вносить дещо на шинквас). А! Ти? Корнійо?

К. Я... здорові були, пані-матко..

Н. Здоров... А ти звідки взявся?

К. Та звідки ж? З Запорожжа!..

Н. А в нас була чутка, що ти загинув...

К. Ліпше було б, якби загинув... Та на лихо живу..

Н. А що тобі, Корнієчку?

К. Скажи, пані-матко, чи правду кажуть люди, що твоя Оріся виходить заміж?

Н. Та вже не буду критися перед тобою: ви ж з дитинства приятелювали з Орісею... Виходить, виходить, Корнієчку...

К. За кого?

Н. Післав їй Господь гарну пару... Сам пан сотник ніженський зробив нам таку честь...

К. І... і Оріся... добровільно йде?

Н. Що то ти, Корнієчку?! Та деж би я силувала свою дитину?

К. Так... це, значить, була правда!.. Пані-матко, прошу тебе: хай я скажу Орісі дві слові...

Н. Не можна, Корнієчку... Незабаром старости прийдуть... Молоді там готуються... А як ти хочеш що сказати Орісі, то прийди пізніше... на заручини... Вона буде рада тебе бачити...

К. Рада?! Не знаю...

Н. Вибачай, Корнієчку... Я не маю часу... тепер стільки клопоту...

К. Дай мені, пані-матко, чарку горілки та такої, щоб усю пам'ять відшибло!..

Н. Прошу... гарна горілка... (Наливає чарку). Пий на здоров'я... Та приходи на заручини... повеселишся... А тепер вибачай — піду до пекарні... (Йде праворуч).

Я В А ХХІІІ.

Корній.

К. „Повеселишся“!.. А справді — чого мені сумувати?! Ха-ха-ха!.. Хіба ж не веселе життя?! (Сів коло стола. Завмер).

№ 10. Сольо.

К. (Тихо співає):

Де ж та правда, вірне слово,

Скажіть, добрі люде?

Розриває туга груди —

Що ж тепера буде?

На дні моря, лиха доля
Правду утопила —
Змія люта, зрада чорна
Серце ізранила..
Ми кохались, присягались,
А тепер не в парі...
Боже правий, Боже милий, —
За що така кара?!

(Схиляється на стіл. Опустив голову на руки. Плаче).

ЗАВІСА

Д І Я ІІІ.

Обстановка 1 дії.

Я В А І.

Золотаренко-Довгополенко - Війтенко-Настя-Фесько-Хлопці-Дівчата.

№ 11. Хор.

Хор: То не світлий місяць
В небі випливає,
На зіроньку споглядає, —
Ой, то наш Семенко
По світлонці ходить,
До миленької говорить:

Хлопці: Ой, ти моя мила,
Голубонько сива,
Порадь мені, що робити:
А чи мені пити,
Чи бенкетувати,
Чи тебе, серце, любити?

Хор: В небі ластівочка
Не защебетала,
Ані сива голубонька, —
То до козаченька
Щиро промовляла
Його мила дівчинонька:

Дівчата: Ані тобі пити,
Ні бенкетувати,
Ані в самотині бути, —
Лиш гарно ходити,
Вірненько кохати,
Ізі мною в парі жити..

Хор: Нашому Семенкові красному.
Соколу ясному, —
Слава! Слава! Слава!

(Балет: дівчата й хлопці роблять хороводи, ведуть кривого танця тощо).

Війтенко. Славно, сотало-мотало! Бігме, славно! За те, що мене так ушанували, дарую: хлопцям барило горілки, а дівчатам — бочівочку меду..

Хор: Дякуємо! Спасибі! Многая літа!

В. А тепер — ідіть, побавтеся тут десь поблизу... У нас буде важна нарада. Пізніше ще нам поспіваєте..

Хор: Ми ось тут коло корчми будемо..
Бувайте здорові!

(Хлопці й дівчата виходять ліворуч).

В. (До Ф.) А ти з кобзою сідай он там — будеш нам співати...

Ф. Співатиму за двох дяків... (Сідає ліворуч коло столика).

Н. Піду, видам хлопцям горілки...

В. Дай, дай, пані-матко.. Я тобі заплачу..
Ось... (Шукає в кишенях). Пізніше дам...

Н. Нічо... нічо... (Виходить праворуч).

Я В А ІІ.

В.-З.-Д.-Ф.

В. А тепер, пани-брати, випемо за успіх нашої справи... Ось незабаром моя Орисенька пов'яже вас рушниками, а там і весілля відгуляємо...

Довгополенко. Дай Боже!

Золотаренко. Щастя Боже!.. (Пють).

Д. Щастить тобі, Семене... Що тільки задумавш, усе тобі вдається...

В. Треба мати таку голову, як оця...

Ф. Хвали мене, моя губо, бо тя роздеру!..

В. Ти що там базікаєш, хлопе?

Ф. Кажу — мудру голову маєте...

В. Так... Хе-хе-хе... Сотало-мотало!.. Іди, випий меду... (Наливає). Ні, чекай.. Ось прийде хазяйка — най тобі якогось поганенького пива наточить... Мід — то не для вас, хлопів; то — для нас, старшини... (Пе).

З. Е-е.. не кажи, пане-брате.. Нині ці міщуки, хлопи та козацька голота так носи до гори деруть, що терпцю вже нема...

Д. Це все ті галабурдники запорозькі їх підбурюють... Свободу, бач, хочуть завести...

В. Ой, попався б мені їхній безштанько кошовий свинопас... Дав би я йому свободи бучками!..

Ф. (Стукнув кулаком об стіл). А біс вашій мамі! Доки ж це буде?!

В. Ти що там озиваєшся? Га?

Ф. Нічого.. Ось на бандурі струна увірвалася..

В. Сиди тихо, сотало-мотало.. Я в своїй сотні, пани-брати, вже прикрутив цю голоту..

З. Багато лиха наробив батько Хмельницький тим, що розбурхав це осине гніздо.. Цю голоту козацьку..

Д. Але я тішуся, що в моїм місті Переяславі він зробив угоду з москалем.. Ця угода для нас — Божа благодать.. Коли козацька старшина була в такому пошанованню, як тепер? Його царська величність так щедро обсипає нас своїми дарами!..

З. А через це й Варшава трактує нас цілком інакше, як давнійше.. На правім боці Дніпра наша старшина майже на однім рівні зі шляхтою польською.. Великі магнати числяться з нами й допускають до себе.. О!..

Ф. І вам, панове старшина, не сором говорити такі речі?

В. А сто-сот-сотало-мотало! А ти що там знову базікаєш?

Ф. Та кому ж дбати про безталанну Україну, як не нашій старшині? А вона вирікається своїй матері, що пошматована, покраяна на кусні, конає в чужім ярмі..

В. Цить! Тихо! Були такі мудрі — поривалися з мотикою на сонце, тай крильця собі обсмалили.. Своя сорочка ближча до тіла.. Та не заводьмо, панове, про ту політику.. Ось ліпше випемо за наше щастя та здоровля..

З. Будьмо здорові!..

Д. Пошли Боже всього доброго!. (Пють).

Ф. (Ніби про себе). Бідна, безталанна Україно! Вигодувала собі таких діток, що за Юдин гріш і маму рідну продадуть...

Я В А ІІІ.

Ті ж і Настя.

Н. (Входить праворуч) Ну, от я вже й справилася... А що ж, мої дорогі панове-сватове, не випете меду?.. Прошу, прошу... (Наливає).

В. Тай ти з нами, пані-матко..

Н. Та вже де громада, там і баба... Дай же Боже нам молодих поєднати тай онуків діждати..

В. (На бік). Цього я вже не хочу, бо певно чужі будуть...

Д. Випемо ж, панове, і за пані-матку, що викохала нам красну дівицю, як маківочку...

З. Спасибі сватонці за хорошу донечку... що виростила її в невинности та в страху Господнім для нашого Семенка..

В. Так, так... сотало-мотало... то для мене... О, то для мене!..

Н. Дякую за ласкаве слово.. І сватам моїм достойним бажаю щастя та здоровля на многая літа! (Пють).

Я В А ІV.

Ті ж і Корній.

К. (Входить ліворуч). Мир дому цьому і вам, чесні панове... (Кланяється).

В. Ти що за один? Сюди тепер хлопів не можна заходити...

К. Я не хлоп, а козак!..

В. Однаково — голота! Тут тепер я паную, сотник ніженський!

К. Ніхто в тебе, пане сотнику, твоєї поваги не відніме... Я ось тут посиджу та на твоїх заручинах чарку меду випю...

Н. (До В.) Це — Корній, сусід.. З Орисею разом росли... З дитинства приятелювали!

В. Ну, хай сидить...

К. Прошу, пані-матко, дати мені чарку меду... Ні... дві... ось і для пана отамана... (Сідає коло Феська. Говорить йому, показуючи рукою на двері). Наші оточили корчму...

Ф. (До К.) Добре...

З. (До В і Д) Чудні ці голодранці низові: кожний гольцяпака там отаман..

Д. Не звертаймо уваги...

Н. (В той час налила дві чарки меду коло шинквасу. Подає Ф. і Кор.) Ось прошу — випийте за Орисине щастя...

К. А де ж Орися? Я б їй самій хотів би побажати щастя-долі...

В. А й справді, де ж наша зіронька? Ми за цим проклятуцим медом і забули за неї, сотало-мотало!.

Н. Орися рушники наготовляє...

В. Ну, вже хай несе та пов'яже моїх дорогих старостів..

Н. Піду — нажену її... чого вона там порпається? (Йде праворуч).

Я В А V.

Ті ж без Насті.

В. А тим часом ти, гей, кобзарю, ану ушквар нам щось веселого сто-сот-соталомотало!..

Ф. Що ж би вам заспівати? Хіба про славного старого лицаря, що оженився з молододою... (При співі рухами й мімікою підкреслює, що то стосується до Війтенка).

N 12. Сольо.

Ф. У Черкасах, славнім місті,
Гуде дзвін, гуде дзвін..
Оженився з молододою
Старий хрін, старий хрін!
У Черкасах, славнім місті
Горобці, горобці..
Регочуться із старого
Молодці, молодці..
Ой, готує мід солодкий
Старий дід, старий дід, —
А хто тільки того меду
Буде пить, буде пить?..
Старий ходить по кімнаті
Диваком, диваком..
Молодиця у садочку
З козаком, з козаком..

В. Ти властиво в який це город камінці кидавш?

Ф. А так: на здогад буряків, щоб дали капусти..

К. Хіба тільки ви на світі старий дід?

В. (Скочив). А тобі який я дід? Сто-сот-сотало-мотало-пороло!..

Ф. Та вже вибачте: молодцем були ще певно за царя гороха, як людей було троха...

З. Що за нахабні речі!..

В. Не злости мене, бо...

Ф. Бо що? Якби свині роги, то всіх би поколола...

В. А-а, ти, ледащо! Та я тебе!.. (Підскочив до Феська, той замахується бандурою. Війтенко відскакує).

Ф. А що, славний сотнику ніженський, — руки коротки... Отакий з мене лицар: бандури злякався!.. Певно, від чарки меду в голові замакітрилося?

В. Панове, він насміхається над нами!..

Д. А вражий сину!..

З. Канчуків захотів?!..

(Метушня).

Я В А VI.

Ті ж-Настя-Орися.

(Настя й Орися входять праворуч).

Н. Свят, свят! А то що сталося?..

В. Ти, пані-матко, понапускала сюди якихось розбишак, злодіїв!..

К. Ти — гірший злодій!.. Ти мені душу вкрав!..

В. А ти, щеня! Я тебе провчу!.. (Вихопив шаблю, однак наперед пхає Д. і З). Панове! Бийте його!..

К. (Собі вихопив шаблю). Ану, підходи слав-

ний лицарю! Утну тобі твою таракуцку*) на
в'язах!..

О. (Кидає рушники на шинквас, стає між В. і
К., захищаючи Корнія). Корнієчку, заспокійся...
Я не дозволю доторкнутися до тебе... Хай спо-
чатку мене забють!..

К. Ти?.. Орисю?! Заступаєшся за мене?

О. А за кого ж ?

К. А не за свого судженого?

О. Один у мене суджений — тільки ти!..

К. Таж я сам чув... отут... як ти казала,
що йдеш за нього...

О. Це все жарт... Ось дядечко знає...

Ф. Так, це жарт... І ми зараз його покін-
чимо...

Н. (Стояла здивована, задубіла Раптом, енер-
гічно). А й справді пора покінчити... Ти, безсо-
ромна дівко, геть звідси! Я тебе в комору за-
мкну!.. (Тягне Орисю праворуч).

О. (Благально до Ф). Дядечку...

Ф. Не бійся, дитино! Все буде добре!..

Н. (Виштовхнула Орисю праворуч. До старши-
ни), Панове, в ланці закуйте цих гольцяпак!
Ви ж службу маєте!..

В. А й справді — не личить нашим бла-
городним рукам поганитися об їх хамське ті-
ло... Наші гайдуки почастують їх канчуками!..
(Підбігає до дверей ліворуч. Гукає). Гей, гайдуки!..

*) Таракуцка — рід гарбуза.

Я В А VII.

Ті ж і гайдуки.

(Кількох гайдуків вбігають ліворуч).

В. Взяти оцих розбишак... Випарити на стані канчуками!.. (Гайдуки наближаються до Феська).

Ф. Ну, цього вже не буде! Геть, вражі діти! (Відштовхує гайдуків. Підскакує до дверей. Гукає):

Ой, ріки, ви ріки низовії,
Помошниці Дніпровії, —
Тепер або мене зодягайте,
Або до себе приймайте!

Я В А VIII.

Ті ж і запорожці.

(Ліворуч вбігають кілька козаків).

Ф. (До старшини). Ані руш з місця! (Всі зацікавлені здивовання). Хлопці, давайте мої ша-ти! (Козаки приносять пишний гетьманський одяг, зброю, клейноди і одягають Феська. Кілька козаків оточують Феська, як почет).

Д. Та це ж Фесько Андибер, гетьман за-порозький!

З. Попали в халепу!

Ф. Так, це я — отаман свинопасів, ко-мишників... Ну, що ж ти, сотнику ніженський, замовк? Чує кіт, чиє сало зів? Чому ж не годуєш мене бучками?

В. Вибачай, гетьмане... Я не знав, що це ти... Я думав, що козак-голота...

Ф. А як простий козак, то можна й знущатися? Ех, ви, дуки, дуки-срібляники! Загарбали ви всі луги й луки... Нігде нашому брату, козаку нетязі, стати й коня попасти!..

Д. Вибачай, що ми зневажили тебе...

Ф. Річ не в мені, а в тім, що ви наш нарід, цілу Україну зневажаєте! Ви, підпанки польські та московські; ви, руїнники, гробарі козацької слави! Що ви зробили з нашої безталанної Батьківщини, з нашої сили й слави?! Ізза власної кишені все продали: честь, совість, народні святощі!.. Та вже ваша година настала! Бо ще не вмерла Козацька Мати, ще є славне лицарство низове, ще є местники за народні кривди!..

В. Прости, пане-гетьмане... Дай лиш відбути весілля... А там я заберуся в свою сотню тай сидітиму тихо...

Ф. Не на шлюбний бенкет підеш ти, пане сотнику, а на суд товариства, до ганебного стовпа... Почастують тебе не медами, а киями запорозькими, превражий сину! Хлопці, візьміть цих людей до табору та пильнуйте... Завтра зробимо над ними суд...

(Козаки виводять В., Д., і З, вигукуючи: „Ганьба! Сором! Зрадники! Запроданці!“ і т. д.)

Я В А ІХ.

Ф.-К.-Н.-Козаки.

Ф. (До Н., що стояла оторопіла осторонь, за

шинквасом). Ну, що, пані-матко? Сподівалася одних гостей — тепер приймай інших...

Н. (Вклоняється). Вибачай, пане-гетьмане, коли в чім покривдила тебе.. Я думала, що ти не в гнів будь тобі сказано, от так собі простий козак-нетяга..

Ф. У нас, на Запорожжі, нема тої пихи, що завелася на чужий лад серед городових підпанків... Сьогодні — нетяга, а завтра — гетьман.. І навпаки..

Н. Прошу ж не гніватися на мене, нерозумну, та бути дорогим гостем...

Ф. Сідай, Корнію.. Сідайте, панове-товариство... (Фесько, Корній і деякі козаки сідають коло великого стола просто). А ти, пані-матко, зладь нам щось гарно випити та попоїсти: бач, добре потрудилися, то й підкріпитися треба..

Н. Ох, та наготовили ми всього досить... Не знала я, що так буде...

Ф. Усе буде добре...

(Настя з шинквасу дає страви, напитки).

Ф. От і гаразд... Сідай і ти з нами, пані-матко, бо й до тебе маю велику справу.

Н. Рада служити панові-гетьманові. (Сідає з краю).

Ф. Насамперед згадаємо добрим словом твого небіжчика.. Щирий козак був той Остап Гора... Приятелювали ми...

Н. Царство йому небесне..

Ф. Не один раз він мене з біди виручав; під Жовтими Водами таки від видимої смерти врятував, а сам, бідака, як лицар, поклав свою козацьку голову... Хай йому земля буде пером!

Н. і Козаки. Дай Боже!.. (Пють!)

Ф. Ото ж, пані-матко, я й дав собі слово віддячитися Остапові...

Н. Дякую за ласку...

Ф. Чекай... не дякуй ще... Бо може наше не буде в лад, то ми зі своїм назад... Чув я про тебе, пані-матко, не від одного братчика... Чув і про твою гарну Орісю..

Н. Ох, не обидив мене Господь донькою... Яка то її доля буде?

Ф. От я й сам вибрався поглянути, як то ви бідуєте.. Та бач, попав мало не на весілля..

Н. Ох, Господи, Господи... Хто ж цього сподівався?

Ф. А що тебе, пані-матко, потягнуло до Семена Війтенка? Хіба ж він пара для Орісі?

Н. Недоля наша... лиш недоля... Тяжко ми бемося, працюємо... Думала бодай на старість відпочити коло доньки... А він — чоловік заможний...

Ф. Забула, як була молода.. Ну, та нічого.. З Семеном тепер кінець: йому не до шлюбу буде... А от ти мені скажи: чи ти є ворогом своєї дитини?

Н. Крий мене Мати Божа...

Ф. Ну, то слухай: ось тобі капшучок з червінцями.. (Дає). Не один хутір можеш купити на них.. Це для Орісі...

Н. Та за що?

Ф. Це мій довг покійному Остапові, земля йому пухом..

Н. Не знаю, як і дякувати тобі, пане гетьмане...

Ф. Богові небесному дякуй... А оце другий капшучок буде для того, кого вибере собі Оріся до серця.. Хто б він не був, аби чесний козак.. А через ці гроші буде їй рівня... Ну, тепер не будеш силовати доньку?

Н. Та я їй усе щастя бажаю... То ж кров моя...

Ф. Ну, а тепер, стара, приймай мене, як свата: чи хочеш ти, щоб я цей капшучок віддав ось мойому осавулові й товаришеві Корнієві Джагану?

Н. Та я все любила Корнія; він — добра дитина і лицар не останній. От лиш що бідний був..

Ф. То значить приймаєш моє сватання?

Н. Така мабуть воля Божа..

Ф. Ну, то й добре...

К. Дякую вам, матусенько за те, що зглянулися наді мною... (Цілує їй руку). Я вас усе життя буду шанувати...

Н. Хай Господь пошле вам щастя-долю...

Ф. Добре сватання без нареченої!.. Де ж вона є? Може вона не захоче цього козака?

Н. Щеб пак! Як кітка, кинулася його боронити... Та тут, мені здається, не обійшлося й без твого ворожбитства, пане гетьмане!

Ф. Ну, ну... Клич, стара, Орісю...

Н. (Підходить до дверей праворуч. Гукає) Орісю! Орісю!..

Я В А Х.

Ті ж і Марта.

М. (Входить праворуч). Хазяйко, там на

кухні порося пересма... (Побачила Феська). Свят-свят-свят!.

Ф. Чого ти, дурна?

М. Та... та... А скажіть, добродію, чи ви не чортяка?

Ф. (Сміється). Як то чортяка?

М. Або може перевертень?.. Та як же? Були щойно нетягою, а тепер — не знаю, як вас величати..

Н. Не базікай, дурна... Це ж гетьман запорозький Фесько Ганжа Андибер...

М. Мати Божа!.. А я й не знала!..

Н. Іди — поклич Орису..

Ф. Чекай... Сьогодні я маю щасливу руку, а сватання мені ведеться... Отже маєш від мене, дівко, посаг за твою прихильність до козаків-нетягів... Тут є доста дукатів... Певно, незабаром і твій Онисько старостів пришле...

М. Ой, дякую ж вам, пане гетьмане!..

Н. Ну, ну, йди... та порося на бік відстав...

М. Пошли вам Боже щастя-долю..

(Виходить праворуч).

Я В А ХІ.

Ті ж без Марти.

Ф. Ну, сьогодні погуляємо добре, а завтра по християнському звичаю приступимо до весільного обряду... Шкода мені вертатися на Запорозжя без тебе, Корнію... Та вже мабуть так Господь дає... Будь щасливий...

К. Я — сирота; тож, як батькові рідному, дякую вам, пане гетьмане, за вашу ласку...
Ганжа Андибер.

Я собі збудую десь зимівник, а до Січи-Матері таки буду доїздити...

Ф. Ну, про це вже будемо потім гадати а тепер веселімся.. Най і я в тебе на весілля погуляю.. Гей, козаче, гукни там хлопців та дівчат — хай і нам троха поспівають.
(Один козак виходить ліворуч).

Я В А XII.

Ті ж і Орися.

О. (Входить праворуч. До Н. горячо). Мамо, якщо будете мене силувати, я руки на себе наложу.. (Побачила Феська й Корнія). О!.. а це що?.. (Стоїть здивована).

Ф. Що стала, мов зачарована?

О. Дядечку, це ви?

Н. Який це тобі дядько — це гетьман запорозький Фесько Андибер..

О. А тих уже нема?

Ф. Не згадуй, дитино... Я додержав свого слова.. А що гарно тобі наворожив?

О. Дядечку, коханий... то Корній тепер мій?

Ф. Твій, твій, ніхто тобі його не відбере...

О. Матусенько, а ви погоджуєтеся?

Н. Та що вже з тобою, дзигою, робити?

О. Ой, яка я щаслива! Матусенько, рідна моя!

Н. Повяжи ж, Орисю, нашого свата достойного тай молодого.. Чи може не маєш чим?

О. А ось і рушники тут і хустка... (Бере

десь зза шинквасу, куди кинула, пов'язує Феська та Корнія).

Н. Хай же Бог благословить вас, мої діти, як і я вас благословляю .. (З'єднує руки О. і К. Між тим ще раніше почали входити ліворуч хлопці та дівчата).

Н. Пан гетьман дарує тобі, Орисенько, яко посаг, оцей мішочок червінців .. Подякуйте ж, діти, гарно нашому добродієві славному гетьманові Феськові Ганжі-Андиберу... (Корній і Оріся підходять до Феська. Кланяються).

О.—К. Дякуємо вам за поміч, за ласку, за любов...

Ф. Пошли вам Боже щастя-долю, діти мої... (До хору). Слава молодят!

N 13. Хор.

Хор: Ой, летіла сива голубонька
Серед ночі —
Заплакала наша Орисенька
Ясні очі...
Ясний сокіл тую голубоньку
Ухопив, —
До серденька козак дівчиноньку
Притулив...
Ой, нашому Корнійкові —
Слава! Слава!
А ще нашій Орисеньці —
Слава! Слава!

Преславному гетьманові —

Слава! Слава!

І всій нашій Україні —

Слава! Слава!

(Запорозький танець).

З а в і с а.

КІНЕЦЬ,

1 IV. 1928 р. — Коломия

Іван Зубенко.

НАСТОЯЩИЙ... МАРКСИСТ.

Жарт на 1 дію, з днів визвольних змагань.

Присвячується авторам
несмертельних жартів:

- 1) „Як ковбаса та чарка“ (М.
Старицькому)
- і 2) „Настоящі“ (Бобикевичу).

Дієві особи:

- 1) **Микита Розум** — підпанок, хуторянин, голений, сиві вуса, товстенький, рухливий. Вбрання — міщанське.
 - 2) **Ната** — його донька, рухлива. Вбрання — літня сукня.
 - 3) **Олесь-Кобзаренко** — наречений її, син сусіда-хуторянина.
 - 4) **Василь**) — Лесеві товариші, українські юнаки-добровільці.
 - 5) **Петро**)
 - 6) **Микола Школьникенко** — молодий учитель сусіднього містечка, член т-ва „Прогресу“, актор-аматор.
 - 7) **Горпина** — бабуся, няня-господарка в Розумовім домі.
 - 8) **Текля** — покоївка.
-

Діється на Розумовім хуторі поблизу містечка на Херсонщині в часі боротьби українців з москалями.

Покій в Розумовім домі. Двері — просто на ганок, ліворуч до інших покоїв, праворуч у глибині — до пекарні.

Праворуч, правіще від дверей, вікно. Праворуч на передньому пляні — стіл, застелений настільником, стільці. Ліворуч — канапка. Повздовж стін — стільці, лави, застелені килимами. Ліворуч, у кутку, комода, на ній люстерко, картки і т. д. Просто (праворуч і ліворуч від дверей) портрети Шевченка й Франка; інші портрети й малюнки.

РОЗУМ. От що, Горпиночко... Знаєш, до нас сьогодні прийдуть гості... Так ти — як той казав Карло Маркс — приготуй там чогось... знаєш, щоб почастувати гостей... О!

ГОРПИНА. (Радісно) Слава тобі, Господи! Тож, певне, приїде старий Кобза з синком... нареченим нашої Наточки? Давно пора! От буде парочка!

РОЗ. (Обурився). Іди ти під сто бісів із своїм Кобзою! Бандура він стара! І син його — балалайка, гайдамака, куркуль! (Свариться на бік). Я тобі покажу, гитаро побита, яка я свиня, а не комуніст. Га? Каже: „Який з тебе комуніст? Свиня ти, а не комуніст“. Я тобі покажу, яка я свиня! Не діжде твоїй лобур, щоб я віддав за нього свою доньку!

ГОРП. Ой, Боже ж, Боже мій! Та що це ви задумали, пане? Та чим же він не пара?

РОЗ. Мовчи, стара.. Не твого розуму діло... Я йому подякую! (Лагідно). Та ну його ік нечистій матері... Сьогодні такий день... У нас сьогодні, як той казав Карло Маркс, будуть справжні гості... Наші... комуністи...

ГОРП. (З жахом). Мати Божа! Кавунія! Ой, лихо ж мені!

РОЗ. Чого ти, стара?

ГОРП. Та ж кума Кулина на базарі розказувала...

РОЗ. Дурна ти і твоя Кулина, як той ка-

зав Карло Маркс... То буржуям, куркулям „вони“ страшні.. А ми, комуністи, поладимо... (Обурився). Я тобі покажу, скрипко десятиструнна! От як конфіскуємо в тебе земельку — заграєш ти мені!

ГОРП. Ой, лишенько! Наш пан хорі... Я по знахурку побіжу...

РОЗ. Не треба, стара.. Ти от краще приготуй там чогось.. Та знаєш, як той казав Карло Маркс, птиці різати не треба: обійди-ся якомсь із сальцем... Можна сказати, що з мяса.. А воно так буде економно.

ГОРП. Ой, горенько мені! Ще кавунії у нас не було! Ой, гріхи наші тяжкі...

РОЗ. (Строго). Годі, стара. Іди, роби, що сказано.

ГОРП. Іду, іду... Зовсім наш пан хорі... Де ж таке вигадати?!. Кінець світу прийшов. (Виходить праворуч)

РОЗ. (Ходить). От тепер побачимо, шановний пане Кобзо, яка я свиня! З самого міста приїде комісія... справжні комуністи. Щоб насолити тобі, я сам записався до партії. Воно хоч на старість — того... як той казав Карло Маркс, (чухає потилицю)... соромно трохи... Так зате ж і насолю я йому. І самому безпечно.

НАТА. (Входить ліворуч із сукнею в руках). Татусеньку, подивись, яка в мене гарна сукня на весілля!

РОЗ. На яке весілля?

НАТ. (Здивовано). Як на яке?! На своє.

РОЗ. (Іронічно). А за кого ж ти, як той казав Карло Маркс, думаєш іти?

НАТ. Як за кого? Та ж ти сам казав, що віддаси мене за Леська Кобзаренка.

РОЗ (Іронічно) А ти й рада цьому?

НАТ. Татусеньку, голубчику... (Соромливо). Мені... соромно казати...

РОЗ. (Обурився). А фіги з маком не хочеш?!

НАТ. (Злякано). Як?

РОЗ. Не віддам тебе за цього лобуряку! Не бути цьому! О!

НАТ. Тато, що ти робиш?

РОЗ. Мовчи, дівчино, поки я не розсердився!

НАТ. (Плаче). Ти ж сам казав... Я ні за кого не піду... Ой, нещасна я.

РОЗ. Не плач, Наточко.. Ось я тобі щось веселеньке скажу...

НАТ. (Скаче, радісно). Ой, татусеньку! Віддаси за Леська?

РОЗ. (Роздратований бігає по кімнаті). Ой, я сердитий!.. Не згадуй мені про цього гайдамаку (Грозиться на бік). Я тобі і твому татові покажу, яка я свиня! (Лагідно до Нати). Ні, Наточко, знаєш, як той казав Карло Маркс, до нас сьогодні будуть з міста справжні гості.. Наші.. Комуністи... Комісія приїде до мене.. О!.. Я, як був у місті, знаєш, записався до партії.

НАТ. Тату!

РОЗ. Мовчи, не перебивай мене... Так ось вони прийдуть сюди переписувати землю та майно в куркулів. Ну, звичайно, партійних робітників... ось, наприклад, як я... вони не чіпатимуть. А вже цьому Кобзі усміхнеться його земелька! (На бік). Я тобі покажу, яка я свиня!

НАТ. Таточку, та вони наші добрі сусіди... Що ти робиш?

РОЗ Мовчи, дівко!.. Не твого бабячого розуму це діло. Треба от кімнату як слід прибрати.. Та я вже сам поклопочуся для таких гостей. Треба, як той казав Карло Маркс, гарненько прийняти їх. (Зітхає). А там, може, Господь тобі пару пошле... (Йде ліворуч).

НАТ. Про яку це пару він говорить? Чи не хоче мене ще за якого москаля віддати? Ой, нещасна година!

(Плаче, схилившись на стіл. Лесь входить просто. Сцена проходить в двох різко окреслених тонах: жартівливому й комічно-плаксивому. Переходи з тону в тон — раптові).

ЛЕСЬ. Наточко!

НАТ. Леську! (Обіймаються, цілуються).

ЛЕСЬ. Ти плачеш?

НАТ. Ні.. не плачу.. (Комічно рюмає, схилившись на стіл).

ЛЕСЬ. Нато, не плач... Я тебе поцілую...

НАТ. (Скочила. Жваво). Поцілуєш?

ЛЕСЬ. А вже ж... (Цілує).

НАТ. (Лукаво). Може ще?

ЛЕСЬ. І ще.. (Цілує).

НАТ. (Також). А може.. ще?

ЛЕСЬ. І ще., і ще... ще... ще... ще... (Цілує кілька разів). Та скажи ж, моя зіронько, що сталося?

НАТ. (Комічно рюмає. Раптом обриває, жваво). Не піду я за тебе заміж... От що!

ЛЕСЬ. (Вражений). Нато, що це значить?

НАТ. Не піду, тай усе... за москаля, за комуніста піду... А ти — гайдамака...

ЛЕСЬ. Нато... а ти ж.. присягалась... що

любиш мене... Ой, я нещасний!. (Комічно рюмає).

НАТ. Леську, ти плачеш?

ЛЕСЬ. Не діждеш ти, зраднице, щоб я плакав... (Комічно рюмає).

НАТ. Леську.. не плач... я тебе поцілую...

ЛЕСЬ. (Жваво). Поцілуєш?..

НАТ. А вже ж... (Цілує).

ЛЕСЬ. Може.. ще?

НАТ. І ще.. (Цілує).

ЛЕСЬ. А може ще?

НАТ. І ще.. і ще... і ще.. (Цілує кілька разів).

ЛЕСЬ. Та що сталося, моя рибонько? Розкажи...

НАТ. (Ходять, обнявшись). Татко збожеволів... Не хоче за тебе віддати... Записався до комуни... Чекає до себе якоїсь комісії. Свариться на тебе з батьком... І... і хоче... мене... віддати за.. москаля.. (Рюмає).

ЛЕСЬ. Не плач, Наточко.. Давай краще думати, що нам робити.

НАТ. (Жваво). Давай...

ЛЕСЬ. Сідаймо отут. (Сідають на канапі). І давай міцно, міцно думати.

НАТ. Добре... (Деякий час сидять мовчки, труть руками чола).

НАТ. Леську!

ЛЕСЬ. Що?

НАТ. Ти вже придумав?

ЛЕСЬ. Придумав..

НАТ. (Радісно). Що? Кажи!

ЛЕСЬ. Дай, я тебе поцілую...

НАТ. Тобі все цілуватись.. Не дозволю...
(Лесь її цілує). Ну, давай же думати...

ЛЕСЬ. Нато, давай наймемо аероплян і полетимо аж на Камчатку...

НАТ. Давай. А гроші в тебе є?

ЛЕСЬ. (Шукає в кишені). Є... Ось дві „лопатки“, п'ять „фейгелів“ та кілька мільонів польських марок...

НАТ. А на Камчатці такі гроші приймають?

ЛЕСЬ. Не знаю... Певне, ні..

НАТ. А як же ми будемо жити?

ЛЕСЬ. І справді так не можна..

НАТ. Давай краще пішки підемо до Канади..

ЛЕСЬ. До Канади?...

НАТ. Так.. До Канади... Це зовсім недалеко... На дорогу сухарів візьмемо,

ЛЕСЬ. А як нас затримають по дорозі?

НАТ. Не затримають! Ми скажемо, що йдемо відкривати північний бігун.

ЛЕСЬ. А документи в тебе є? Візи закордонні?

НАТ. Нема...

ЛЕСЬ. Так нас у першій же чужоземній державі арештують. Ні, давай краще думати.
(Сидять деякий час мовчки).

ЛЕСЬ. Нато!

НАТ. Що?

ЛЕСЬ. Ти придумала?

НАТ. Ні... А ти?

ЛЕСЬ. І я — ні..

НАТ. Так що ж робити?

ЛЕСЬ. А я знаю?..

НАТ. Значить... за москаля йти?.. (Комічно рюмає).

ЛЕСЬ. А мені хіба повіситися? (Рюмає. Входять просто Петро, Василь з рушницями й Школьніченко).

ПЕТРО. Оце так концерт!

ВАСИЛЬ. Це — весільні пісні. От так молоді!

ШКОЛЬНИЧЕНКО. Леську! Нато! Що з вами? Та хоч привітаймося...

ЛЕСЬ (Схоплюється, бігає). Здоров!.. здоров!.. щоб ти був здоров!.. Що з нами?! Вішатися треба — он що!..

ПЕТ. Нато, що з ним?

НАТ. Добридень, панове... Сідайте такраще не питайте...

ВАС. Та розкажіть же докладно, що сталося? Посварилися, чи що?

ЛЕСЬ. Не посварилися, а гірше.. Нашому шлюбові не бувати!..

ПЕТ.)

ВАС. } Чому? Отаке! Маєш!

ШК.

НАТ. Мій тато посварився з його татом... А тепер... записався до комуни... Сьогодні приїде до нас... якась там комісія... комісари... І татко хоче мене.. віддати за москаля... а про Леська й слухати не хоче... (Плаче).

ПЕТ. Тю-тю, дурні! Та москалів уже й сліду нема! Адже ж бачите. (Показує на рушниці).

ЛЕСЬ.)

НАТ. } (Радісно). Як? Нема?

ВАС. На місто наступило наше військо,

а на повіті по містечках повстанці хазяйнують... загули вже москалі!.

НАТ. То, й комісія, значить, не приїде?

ПЕТ. А звідки ж вона візьметься? А як і приїде, то ми її в тій хвилі повісимо.

ЛЕСЬ. Натко! Це ж щастя! [Крутить її].

НАТ. Так то воно, так.. тільки татко дуже сердитий на тебе.. А він такий упертий... його не вблагаєш...

ЛЕСЬ. Так що ж нам робити?

ШК. А от що зробимо..

НАТ.)

ЛЕСЬ.) Що, Микольцю? Кажи скоріще!

ШК. Нато, ти любиш Леська?

НАТ. Люблю.

ШК. І хочеш за нього піти заміж?

НАТ. (Соромливо). Хочу.

ШК. А ти, Леську, любиш її?

ЛЕСЬ. [До Нати]. Натко, люблю я тебе?

[Ната киває головою]

ШК. Так от що... Все буде добре... Тай старого Розума ми ще провчимо, щоб не ліз на старість, куди не слід...

ПЕТ.

ВАС.

ЛЕСЬ.

НАТ.

} Та що ти пригадав? Кажи!

ШК. [З комічно-поважною серйозністю]. Сьогодні сюди приїде комісія комісарів-комуністів і висватає в старого Розума дочку за головного комісара.. А ти, Нато, підеш за нього..

ЛЕСЬ [Обурився]. Ти жартуєш?!

НАТ. І не гріх тобі!

ПЕТ. Та де ж ті комісари візьмуться?

ШК. Дурні ви!.. Де?! В „Просвіті“ ж є драматичний гурток, а там є і шмінки й перуки.. А комісари ось тут.. Оце головний комісар.. [Тягне Леся за руку]. — Сазонт Гваздьов, а це..

НАТ.	}	Маскарад! [Радісно скачуть, сміються, Ната плече в долоні]. Чудово!? Знаменито! Чудасія!..
ЛЕСЬ.		
ВАС.		
ПЕТ.		

ШК. Та от що. хлопці.. Ходімо зараз до читальні... це ж десять хвилин ходу.. і там краще порадимось... А ти, Нато, вже знаєш, що робити. Та гляди — нікому ні півслова!

ЛЕСЬ. Нато!

НАТ. Леську! [Крутяться, цілуються].

ШК. Годі вже... Буде ще час... Ходімо.
[Школьв., Петро, Василь і Лесь виходять просто]

НАТ. [Скачить] Ой, яка ж я весела! Яка рада! Татко посвариться трохи тай погодиться. [Танцює, співає: „Ой, я дівчина полтавка“ і т. д. Вставляє куплет: „А я люблю Леська дуже“ і т. д.]

РОЗ. (Входить ліворуч з двома великими портретами Маркса й Троцького, згорнутим кавалком червоної матерії, червоним бантом і зіркою. Усе кладе на стіл). От я й справився... [Бачить Нату]. А ти чого це розходилася, пустухо?

НАТ. Ой, татусю, яка я рада, що до тебе прийдуть комуністи! І я буду комуністка, і Горпина, і Текля...

РОЗ. От і добре, як той казав Карло Маркс... А там, Бог дасть, і пару собі знайдеш... До нас приїде важний комісар... На весь повіт будеш панією..

НАТ. Я на все згодна, таточко! [Крутить

його] Татусеньку, ріднесенький, яка я щаслива!..

РОЗ. [Випростовується]. Та ну тебе, пустохо... Заморила мене... От, доню, давай краще покій приберемо Здійми оцих... [Показує на портрети Шевченка й Франка]. Ой, батьку Тарасе... [Плаче] Жаль мені тебе... Та що ж робити, коли ти москалів не дуже любив... [Ната здійсмає портрети].

РОЗ. [Кричить до кухні]. Горпино! Теклю! Принесіть мені цвяшків та молоточок! [Голос Горпини за лаштунками: „Зараз“!]. Однеси, донечко, їх до мого покою і сховай, а я сам уже почеплю оці... [Ната йде зі знятими портретами ліворуч. Розум чіпляє портрет Маркса].

РОЗ. О! Оце тепер наш батько: Карло Маркс! Книжку написав: „Як набути капітал“... О!.. Розумна голова... Та ще написав якусь там програму.. От забув, як казали... „Мануфактурську“, чи що? Всі язики знають її... Он що! Де нашим таке втнути? [Бере портрет Троцького, милується ним]. І це не качан капусти! Шкода, що трошки ніби на німця скидається... Та це нічого... Призвичаїмося... [Вішає. Ната повертається ліворуч]. А тепер, Наточко, давай приладнаємо оце... [Бере кавалок червоної матерії і розгортає. Це — плякат з написом: „комуна“]. Бачиш, що я приготував для гостей?

НАТ. А де ж ми його повісимо?

РОЗ. А отут... Отак... Отак буде добре... [Показує на прістінок поміж лівими дверями й рамою. Приміряють з Натою, як краще прибити].

РОЗ. Та чого це Горпина не несе мо-

лотка? Горпино! (Горпина за лаштунками праворуч: „Іду, іду“. Увіходить праворуч, вносить здорового молота, подає).

РОЗ. Тю на тебе, дурна бабо! Ти б іще вола сюди приволокла! Маленького молоточка треба...

ГОРП. То так і кажіть, що маленького... А то чого ж лаєтеся? Мені однаково... Я й принесу..

РОЗ. Іди.. іди! (Горпина виходить праворуч). А ти вже, Наточко, якось лагідненько обійдися. Ти ж училась.. Знаєш усе.

НАТ. Добре, добре, татусеньку.

РОЗ. Покажемо, що й ми, як той казав Карло Маркс— не з останніх. Ти, доню, більше тієї комунії та соліцизму удавай.

НАТ. Все, все зроблю, таточко.

ГОРП. (Входить праворуч, вносить маленького молоточка). Ось вам.. Нате!

РОЗ. От дурна баба!.. Що це ти принесла? Га?

ГОРП. Як що? Молоток..

РОЗ. (Передражнє). Молоток... молоток... Що я ним буду робити? Мух товкти чи що? Мені цвяшки треба прибити..

ГОРП. То так і кажіть, що цвяшки... А то: „великого, маленького“... Нічого не вто-ропаю!

РОЗ. Іди.. хутчіше..

ГОРП. Та іду вже. (Виходить праворуч).

РОЗ. От, дурна баба! Тут такий день, а вона.. Горпино! та скоріше!..

НАТ. Татусеньку, не хвилюйтеся.

ГОРП. (Входить). Нате.. ось і цвяшки.

РОЗ. Давай.. давай... (Ната й Розум прибивають матерію. Горпина глядить на неї).

ГОРП. Ой, Боже мій, яка гарна матерія! Так і вбірає в себе очі. От якби мені на спідницю... Паночку, подаруйте мені.. Ви ж казали, що це мені купили..

РОЗ. Іди геть, дурна бабо! Бач, чого захотіла? Було, та загуло. Тепер вона на краще здалася.

ГОРП. Щоб вона луснула, ця кавунія! Пропала моя спідниця!

РОЗ. Іди на пекарню... не патякай...

ГОРП. Іду, іду... не женіть.. І слова не можна сказати... (Іде праворуч. Розум з Натою за цей час прибили плякат).

РОЗ. А тепер, Наточко, іди ж і ти, причепурися трошки. Та знаєш, як той казав Карло Маркс — причепи там якийсь бантик чи стрічку червону. Вони це люблять. Тай і тобі воно личить. А я тут приготуюсь...

ТЕКЛЯ. (Входить праворуч). Пане, там якісь приїхали пани.

РОЗ. (Метушиться) То ж вони... вони... От і добре... Слава тобі, Господи!.. Іди, іди, доню. (Ната йде ліворуч). Проси, Теклю.. (Текля йде праворуч). Ой, що ж його робити? А я ще й не готовий... (Бере червоного бантика й зірку і порається коло люстерка). А як його чіпляти: чи з правого боку, чи з лівого? Запитаю в Горпини... Горпино! Горпино! А йди-но сюди...

ГОРП. (Входить праворуч). От лихо мені з паном!.. Не дадуть і борща зварити... Ну, чого ще?

РОЗ. Не сварись, Горпиночко.. Ти от скажи, де мені цю стрічку почепити?

ГОРП. Та де ж? На комірі.. Усі ж парубки так носять..

РОЗ. Парубки!.. парубки!.. Що я тобі парубок чи що? Я — партійний робітник.. От що!. Ні — почепи мені отут... (Показує на камізольку).

ГОРП. Та про мене.. Хоч і на спині собі причепить... (Причіплює до брюшка).

РОЗ. О! отак добре!.. Та ще, Горпиночко, оцю зірку... Здається, її чіпають до рукава.. Причепи мені... (Горпина причеплює до лівого рукава). О! А тепер іди, вари борщ... (Горпина виходить).

РОЗ. Тепер просимо, гості дорогі.. (Лесь входить просто в рудій перуці, з причепленою бородою, з ріжними червоними значками. Говорить з московським акцентом, При поясі револьвер).

ЛЕСЬ. Коли не помиляюсь — товариш Розум?

РОЗ. (Бурчить). Гусак свині не товариш.. чи той пак... Це я... я.. дуже прошу..

ЛЕСЬ. Сазонт Гваздьов — „замкомпоморді“... (Тиче руку).

РОЗ. Защо ж по морді? Та ще замком?

ЛЕСЬ. (Сміється). Не бійтеся, товаришу, це моя посада так називається: „замісник комісара по моровим ділам“, а скорочено так виходить.

РОЗ. Ну, так — то й так.. А як там коні ваші?..

ЛЕСЬ. Та я вже розпорядився: постави-

ли на стайню, дали їм вівса, пшениці.. Там трохи ваші коні заважали, так я казав пустити їх на город.. нехай трохи попасуться..

РОЗ. (Трошки роздратований). Розпорядилися?. Еге!.. Ну, добре, добре.

ЛЕСЬ. Запорошився я в дорозі трохи. Треба помитися.

РОЗ. (Метушиться). Гаразд.. я зараз..

ЛЕСЬ. Не турбуйтеся, я сам. (Йде до комоди). У вас тут, певне, є білизна.. (Риється). От сорочка.. рушник.. хустка.. (Дістає).

РОЗ. (В той час роздратовано). Диви — порається, як у себе в кишені.. Ти туди клав що? Га?

ЛЕСЬ. (Відходить від комоди з білизною). Не турбуйтеся, товаришу, я сам.. У нас, знаєте, по комуністичному: все спільне, нема — „твое“ „моє“...

РОЗ. (Роздратовано). Так.. так.. у нас по комуністичному.. сто бісів тобі в печінки.. Чи той пак.. все „моє, моє“...

ЛЕСЬ. Я піду, помиюся тай обід замовлю, а потім побалакаємо про наше діло.. (Йде праворуч).

РОЗ. (Розлютований). Якби мені не ота стара Кобза, я б тобі показав: все „моє, моє“!..

(Голос Леся за лаштунками: „Гапко, чи як тебе: заріж зараз індика та пару гусок!“)

РОЗ. (Біситься, бігає). Бач!.. порядкує, як у себе в господі! А ти придбав цього індика, сто бісів твоїй мамі, як той казав Карло Маркс?!

(Голос Леся: „Брр... холодна яка вода! Та порося заколи!.. А на вечерю пару курок!..“)

РОЗ. (З одчаєм. Хапається за голову). Курок! Порося!. Рятуйте, люде добрі! Він мені усе хазяйство переріже!

(Голос Леся: „Та вишнівки з льоху дістань... Побільше .. та не розведеної“).

РОЗ. (Також). Вишнівки!.. А щоб ти подавився тою вишнівкою!.. (Бігає).

ЛЕСЬ. (Входить праворуч). От я й готовий... А ви чого, товаришу, так схвильовані? Певне, раді гостям?

РОЗ. Так.. так... я дуже радий, сто бісів у печінки..

ЛЕСЬ. Ми також раді такому гарному товаришеві. Сюди ще приїдуть наші товариші. Двох зі мною приїхали — зараз будуть.. а над вечір ще буде з десяток..

РОЗ. (З жахом). Десяток! Товариші! Індики! Пробі!!! [Бігає. Входять просто Школьникенко й Петро, також захарактеризовані. Один з них може вести розмову московсько-жидів. жаргоном].

ЛЕСЬ. Оце мої помішники: товариш Пухальзон і товариш Каспертович.

ПЕТ.) Доброго здоров'я, товаришу... зда-
ШК.) еться — Розум?

РОЗ. Здорові були, люде добрі... Це я. я... товариш „індик“... чи той пак, Розум, Розум! Був колись розум, а тепер з глузду зїхав...

ПЕТ. А в товариша чудове господарство: от буде гарна комуна! Зразкова! Я вже бачив: які свині! Які корови! [Розум жахається, хапається за голову].

ЛЕСЬ. Ну, то потім побалакаємо. А поки

що я вас розміщу... Ви, товариші, будете мешкати в тих покоях... (Показує ліворуч). А я буду тут...

РОЗ. А... а... де ж я?... я?

ЛЕСЬ. А ви отам... на кухні... У нас, товаришу, по комуністичному: рівність і братерство. А тому й усі кімнати рівні. А тепер, товариші, до головного. Сідайте, товаришу Розум, отут... (Розсаджує за столом). Товариші! Товариш Розум записався до нашої партії. Він тепер комуніст, йому нічого не потрібно, крім ідеї.. а тому й маєток його піде на комуну... Тут у нас буде чудове комуністичне господарство! (До Розума). Чи так, товаришу?

РОЗ. (Клацає збамі). Т... т.. т... так...

ЛЕСЬ. А тепер саме головне — щодо землі... Скільки її у вас, товаришу?

РОЗ. (Також). С.. с... с.. сто... в... в... вершків... чи той пак... десятин...

ЛЕСЬ. О!.. Це забагато!.. Так щоб не було нарікання на буржуазність товариша Розума, ми цю землю віддамо незаможним...

РОЗ. (Схопився). Як?... Мою землю?... Ріжте мене!.. Бийте!.. не віддам!..

ЛЕСЬ. Спокійно, товаришу... В порядку партійної дисципліни, позбавляю вас слова... Сядьте.. (Кладе руку Розумові на плече й тисне. Той сідає). А щоб у товариша Розума було чисте сумління й не було вагань і жалю, то ми зробимо так: товариш Розум підпише запродажну, тоб-то ніби він цю землю продав бідним...

(Розум хапається руками за голову).

ЛЕСЬ. (До Петра). Товаришу, дайте паперу й олівця...

ПЕТ. Ось... прошу... (Дістає з кишені).

ЛЕСЬ. Ну, беріть, товаришу Розум... Пишіть! (Розум вагається, пручається).

ЛЕСЬ. Ну, сміліше!.. Вам же потім буде добре... Пишіть.. (Розум бере олівця. Руки трясуться, зуби клацають).

ЛЕСЬ. Пишіть: „Я, нижчепідписаний...“

РОЗ. Й-й-й я.. В... В... В.. вище...

ЛЕСЬ. (Суворо). Не „вище“, а „нижче“...

РОЗ. Н... н... н... нижче... п-п-п-під-перезаний...

ЛЕСЬ. Та не підперезаний, а підписаний.. Не жартуйте, товаришу!.. (Дістає револьвер... Розум бачить, жахається). Пишіть: „продав усю свою землю, сто десятин, незаможним селянам“... Отак.. Тепер підписуйтесь...

РОЗ. (Кидає олівця). Ой-ой-ой!.. Рятуйте, люде добрі!.. Ой, у мене рука відсохла!.. Ой-ой-ой!..

ЛЕСЬ. А це ми зараз пізнаємо... Товаришу Пухальзон — ви ж лікар... Поглядіть... І як що симуляція, то в порядку партійної дисципліни... буде погано...

РОЗ. (Стогне). Ой-ой-ой!.. Трошки пройшло...

ЛЕСЬ. (Грає револьвером). Підписуйте ж... (Розум пише). Отак.. А тепер свідки підписуйтеся... [Петро й Шкільниченко пишуть]. Тай печатку прибемо... [Петро дістає з кишені печатку й прибиває]. О, тепер... усе гаразд [Ховає папір до бокової кишені]. Ну, товаришу Розум, вітаю вас: ви тепер справжній комуніст!

РОЗ. Й-й-й-я... х-х-х.. хорий... Д-д... дайте води.. [Схиляє голову, безсило опускає руки. Петро біжить праворуч. Ната увиходить ліворуч. Бачить батька].

НАТ. Татусеньку, що з вами? [Тихо до Леся]. Леську, що ти наробив?

ЛЕСЬ. [Тихо]. Не бійся, Наточко, все добре. Скоро буде розв'язка. [Голосно]. А! Ви — товариш дочка товариша Розума?

НАТ. Так, я — Наталія Розумівна! [Робить реверанс].

ЛЕСЬ. А я — Сазонт Гваздьов — „Замкомпморді“! [Теж — реверанс]

НАТ. Дуже приємно. (Тихо) Ой, Леську, який ти смішний! (Робить йому фігу-мигу).

ЛЕСЬ. (Тихо). Наточко, не сміши, бо не витримаю! (Голосно). Ви теж будете членом нашої комуни?

НАТ. О, з приємністю! Я така переконана комуністка!

ШК. Яка чудова буде в нас комуністочка! От би вам, товаришу Сазонте, таку пару! Ми б увесь повіт перевернули!

ЛЕСЬ. (Залицяється). А що ж? Як товаришка погодиться, то й добре. (До Нати). Ви мені дуже подобаетесь! А я вам?

НАТ. Для комуни я на все готова!

ЛЕСЬ. От і добре. Яке щастя! Товаришу Каспертович, запишіть нас у книгу шлюбних.

ШК. О, це ми зробимо вмить! [Пише].

ЛЕСЬ. Так і пишіть: Сазонт „Замкомпморді“ і Наталія Розумівна від цього числа вважаються в законному шлюбі.

ШК Готово! Вітаю вас від щирого серця з шлюбом! Бажаю вам щастя!

ЛЕСЬ. А тепер можна й поцілуватися, моя люба жіночко!

РОЗ. [Схопився суворо]. Нато! Не дозволю! Хай мене ріжуть! Краще я сам тебе убю!

[Петро раптом вбігає праворуч. Схвильований].

ПЕТ, Товариші! Тікайте! На дворі українці! Гайдамаки! Повстанці! (Всі бігають. Метуться. Натикаються один на одного. Ховаються де-не-де. Розум вибігає ліворуч. Василь входить просто з рушницями. Петро й Школьніченко стирають характеристикацію, беруть свої кашкети й рушниці. Під той час сміються й розмовляють).

ПЕТ, Ну, тепер старий більше не захоче комуни! Ха-ха-ха!

ШК. А що, Нато, як наша вигадка?

НАТ. Мені жаль бідного татка.

ЛЕСЬ. Нічого, Наточко, скоро буде кінець. Хлопці, йдіть на двір — сховайтесь і чекайте, поки не гукну.

ВАС. О, іще щось вигдавав нове!

ЛЕСЬ. Ідіть, ідіть! (П., В., Шк. виходять просто).

ЛЕСЬ. Натко, серденько моє! (Обіймає).

РОЗ. (Вискакує ліворуч, без червоних стрічок. Бачить Леся і Нату в обіймах). А! ти ще тут, розбишако! Ось, я тобі покажу індиків! (Біжить на кухню. Чути його голос: „Горпино! Теклю!“).

НАТ. Леську, закінчуй скоріще

ЛЕСЬ. Чекай, чекай, моя рибонько! Треба ж довести до кінця. (Розум з дрючком, Гор-

пина з мітлою й Текля з коцюбою виходять праворуч)

РОЗ. Ось, він! Бийте його! (Лесь вискакує просте. Розум, Горпина й Текля за ним. У дверях ворохобня, потім протискаються)

НАТ. Боже, приверни таткове серце до Леська. Ой, яка ж я щаслива буду! [Замислюється].

[Лесь вбігає праворуч, скидає перуку, бороду і т. п. Розум, Горпина й Текля вискакують праворуч. Розум замахується на Лесья].

РОЗ. Ось він! Я тобі покажу, москалю ти один! [Бачить Лесья. Застиг остовпілий]. О! Це ти, Леську? А де ж той — москаль?

ЛЕСЬ. Здоровенькі були, таточку [Вітаються].

РОЗ. Здоров, здоров, козаче! А де ж той, „замкомпоморді“?

ЛЕСЬ. Я, як ішов, то бачив, що через садок хтось побіг.

РОЗ. Тож він! А я, дурний, тебе прийняв за нього.

ЛЕСЬ. Та звідки він узявся? Уже ж москалі відійшли.

РОЗ. Ну, коли так, він певно утік. [До Горпини й Теклі]. А ви чого тут баньки повитріщали? Марш на пекарню!

ГОРП. Чудасія тай годі! Ходім, Теклюню, (Забірають коцюбу й дрючки, виходять праворуч)

ЛЕСЬ. Таточку, я до вас.. Я люблю Нату. Віддайте її за мене. Ви ж мене знаєте.

РОЗ. А ти, як той казав Карло Маркс,— не комуніст?

ЛЕСЬ. Ні, таточку, я — українець і член організації: „Геть з партійними роздорами“.

РОЗ. Ну, це нічого не шкодить. (До Нати). А ти ж як, стрибухо?

НАТ. Татусеньку, я більш нічого не бажаю!

РОЗ. От вона — правда жіноча! Щойно цілувалася з одним, а тепер цього кохає. (До Леся). Леську, я тобі правду мушу сказати, щоб потім ти не гнівався на мене. Хоч вона й моя дочка, але, як той казав Карло Маркс, — вітрогон. Вона тільки що цілувалася з москалем, а тепер..

ЛЕСЬ.) Ой, таточку, голубчику! Які ми

НАТА.) раді! Які щасливі!

ЛЕСЬ. Я, таточку, не заздрісний.

РОЗ. Ну, поцілуйтеся ж, діти, та будемо радитися.

ЛЕСЬ.) Натко!

НАТА.) Леську! (Цілуються).

ЛЕСЬ. (Іде до дверей просто і гукає). Хлопці, ідіть-но сюди!

РОЗ. Та ще, Леську, я тобі щось сказав би, та боюся й вимовити.

НАТ. Гатусеньку, ріднесенький, нічого не кажіть. Уже все, нам нічого не треба!

РОЗ. Ну, ти, дівчино, не розписуйся за других! Леську, бачиш... [Входять просто П. В. і Шк.].

ПЕТ. {
ВАС. { Здоровенькі були, дядечку! Як ся
ШК. { маєте?

РОЗ. Добридень, добридень, хлопці. От що, люде добрі, оцей парубок (Показує на Леся)

хоче одружитися з моєю донькою. Мені він давно подобався, і я згоден, як що дочка..

НАТ. (Кидається й обіймає батька). Таточку!

ХЛОПЦІ. Славно!

РОЗ. Тільки, Леську, мушу тебе попередити: посагу нема Я радий би дати, та тепер я голий, як турецький святий. Я — жебрак.

ХЛОПЦІ. Як то так?

РОЗ. Була в мене земля, а тепер — фю-їть! Нічого нема!

ЛЕСЬ. Таточку, мені нічого не потрібно! Я люблю Нату, а до всього іншого байдуже.

РОЗ. Ти — добра дитина. Дай я тебе поцілую! (Цілує).

ЛЕСЬ. Отже, таточку, тепер, яко ваш син, і я хочу зробити вам подарунок. Візьміть оце на память. [Дає папір].

РОЗ. А що то таке? [Бере, йде до стола, сідає, розгортає й читає. Хлопці обступлюють його). „Я, нижчепідписаний, продав усю свою землю, сто десятин..“ Що це таке? Це ж той самий папір! Де ви його взяли? І підпис мій... Наточко! голубочко! Тепер ти не безприданниця! Тепер у мене знову і хазяйство і земля! Це ж мій, мій підпис. Оце ще й хвостика я зробив.

ЛЕСЬ. (В цей час іззаду московським акцентом) Ну, товаришу Розум, вітаю вас: ви тепер справжній комуніст.

РОЗ [Схоплюється]. Він! Москаль! Бийте його!!!

ЛЕСЬ. Таточку, не лякайтеся... Я — не страшний москаль...

РОЗ. [Стоїть остовпілий. Потім бе рукою се-

бе по чолі]. Он воно що! Дурень я, дурень старий! Обдурили! Насміялися!

ЛЕСЬ { Таточку, голубчику. Це в остан-
НАТА { ній раз... Ми більше не будемо...
Ми вас будемо поважати

РОЗ. (Машинально повторяє) Поважати? Ну, добре... Поважайте...

ЛЕСЬ. Татусеньку, а за зарізане поросся я вам подарую... Знаєте?.. того расового підсвинка... що вам подобався...

РОЗ. Рябого?

ЛЕСЬ. Еге...

РОЗ. Того, що з рожевенькою кирпою?

ЛЕСЬ. Так, так.. усіх.. якого хочете!

РОЗ. (Махнувши рукою). Ну, хай буде по вашому! Раз уже дав слово — треба держати.

УСІ Слава! [Лесь і Ната крутять старого).

РОЗ. Горпино! Тягни сюди індиків і поросся! І вишнівки побільше.. У мене свято! Мені Бог послав зятя, що перехитрив навіть мене! Дочко! слухай його — не пропадеш!

НАТ. Таточку! Як я люблю вас! [Кидається на шию Розумові].

ГОРП. [Входить праворуч]. Там старий пан Кобза приїхав. Розпрягають коні,

РОЗ. І сват приїхав! Оце добре. [Глядить на портрети Маркса й Троцького]. А ці добродії чого висять тут? Горпино, здери їх... [Горпина здерла портрети. Мнеться].

РОЗ. Чого тобі?

ГОРП. Паночку! подаруйте мені оте... [Показує на плякат]... на спідницю... Я на весілля пошию,

РОЗ, Бери.. Тільки ж воно розмальоване. Он бачиш: „Комуна“!

ГОРП, [Радісно здирає плякат]. От, дуже дякую! А кавунію я милом змию, той сліду не буде... [Виходить праворуч].

РОЗ, Ну, панове, а тепер можна й по чарці. Хай же, як той казав Карло Маркс, наші молодята будуть щасливі і здорові!

УСІ. Хай живуть!!!

[Ната цілує то батька, то Леся].

З А В І С А.

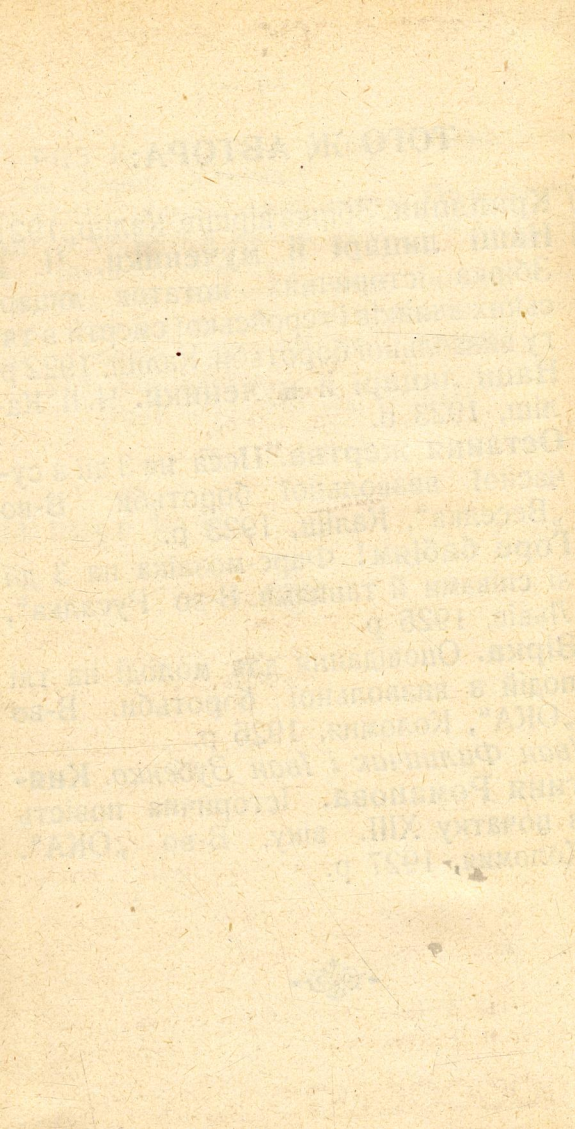
21/I, 1924 р. Каліш.

ТОГО Ж АВТОРА:

- 1) **Краплини.** Збірка віршів. Каліш, 1921.
- 2) **Наші лицарі й мученики.** Ч. 1. Збірка історичних нотаток лицарських вчинків і героїської смерти в тягу визвольної боротьби. Каліш, 1922 р.
- 3) **Наші лицарі й мученики.** Ч. II. Каліш, 1923 р.
- 4) **Остання жертва.** Песа на 3 дії з сучасної визвольної боротьби. В-во „Веселка“, Каліш, 1923 р.
- 5) **Горе баблям!** Фарс-мозаїка на 3 дії зі співами й танцями. В-во „Русалка“, Львів, 1926 р.
- 6) **Зірка.** Оповідання для молоді на тлі подій з визвольної боротьби. В-во „ОКА“, Коломия, 1926 р.
- 7) **Іван Филипчак і Іван Зубенко. Княгиня Романова.** Історична повість з початку XIII. віку. В-во „ОКА“. Коломия, 1927 р.

ВИДАВНИЦТВО „ОКА”
КОЛОМІЯ, Євангелицька, ч.

вадало досі в I. серії:

1. А. Чайковський: На уходах ч. I.
2. А. Чайковський: На уходах ч. II.
3. П. Куліш: Чорна рада, хроніка (нове видання)
4. А. Чайковський: За сестрою (3. вид.)
5. А. Чайковський: Віддячився (Вичерпане)
6. М. Ординців: Запорожці в Сараюссі
7. М. Гоголь: Тарас Бульба (з образками)
8. Д. Мордовець: Гетьман Мазепа I.
9. Д. Мордовець: Гетьман Мазепа II.
10. К. Поліщук: Гуляйпільський батько ч. I.
11. К. Поліщук: Гуляйпільський батько ч. II.
12. І. Зубенко: Вірка
13. І. Филипчак і І. Зубенко: Княгиня Романова.
14. А. Чайковський: Побратими.
15. А. Чайковський: До слави (друкується).
16. П. Куліш: Михайло Чарнишенко (I. том друкується)

В II. серії:

1. А. Куприн: Остання любов царя Соломона
2. М. Мельник: На ріках Вавилонських
3. Б. Келерман: Праведні душі
4. Д. Мережковський: Леонардо да Вінчі (друкується)

З давніших видань в на складі:

1. М. Кувьмова: Українська читанка II.
2. „ „ Проти филь
3. М. Левитський: Про хліборобські спілки
4. Д. Макогон: Учительські гаради 2 частини

Дружб 82 коп (1986) 230

„РЯСТ“,

ЯК ІІІ. СЕРІЯ ВИДАВНИЦТВА „ОКА“,
виходить періодично, що-місяця малими
книжочками — до 4 аркушів друку, в ху-
дожньою окладинкою, — в ціні лише

===== 50 сотиків! =====

В передплаті ще дешевше, бо тільки:

На рік — 5.— зол.

В КРАЮ: На ½ року — 3.— „

На квартал — 1.50 „

Для закордону: на рік — 1 дол. ам.

Окрема книжка — 10 цент.

Досі вийшли:

1. А. Чайковський. — Конашевич-Сагайдачний. — 50
2. Др. К. Трильовський. — Цариця Катерина ІІ. — 50
3. М. Дерлиця. — Воєнний дідич. — 50
4. Д. Шумей. — Нормани-Варяги. — 50
- 5-6. А. Чайковський. І. Цар Дмитро Самовзанець
ІІ. Хотинська справа. 1.—
7. П. Франко. — В пралісах Бразилії. — 50
8. К. Трильовський. Боротьба італійців за
свободу та соборність. — 50
- 9-10. Іван Зубенко. І. Ганжа Андибер.
ІІ. Настоящий... марксист. 1 —

Зголошуйте передплату на адресу:

О. КУЗЬМА, Коломия, Євангелицька, 7.

За редакцію відповідає Олена Кузьма.

PA 2307 y